

POLASAÍ AGUS NÓSANNA IMEACHTA UM CHUMHDACH LEANAÍ

Foras na Gaeilge

Foras na Gaeilge Bealtaine 2011

Is é atá san Fhoras Teanga ná
Foras na Gaeilge agus Gníomhaireacht na hUltaise

Táimid tiomanta d'athbhreithniú a dhéanamh ar ár bPolasaí agus ar ár nósanna imeachta um Chumhdach Leanaí uair sa bhliain sa chéad bhliain agus, as sin amach, uair amháin gach tríú bliain, ag brath ar athruithe sa reachtaíocht.

Athbhreithniú déanta ar an Pholasaí agus Nósanna Imeachta: Meán Fómhair 2013

FORAS NA GAEILGE

POLASAÍ AGUS NÓSANNA IMEACHTA UM CHUMHDACH LEANAÍ

CLÁR

RANNÁN	TEIDEAL	LCH
1	INTREOIR	7
2	CÚLRA	8
3	AIDHMEANNA AN PHOLASAÍ	11
4	RÁITEAS POLASAÍ	12
5	SAINMHÍNITHE MÍ-ÚSÁIDE	13
6	MÍ-ÚSÁID A AITHINT	17
7	LEANAÍ & DAOINE ÓGA SOGHONTA	18
8	OIFIGEACH AINMNITHE	20
9	OILIÚINT	21
10	NÓS IMEACHTA LE GEARÁIN A THUAIRISCIÚ	22

AGUISÍNÍ

AGUISÍN	TEIDEAL	LCH
Aguisín 1	Nósanna imeachtaí um Earcú agus Roghnú	23
Aguisín 2	Cód Iompair don Fhoireann	25
Aguisín 3	Dualgais an Oifigigh Ainmnithe	34
Aguisín 4	Nósanna imeachta um Dhéileáil le Líomhaintí in éadan Ball Foirne	35
Aguisín 5	Treoir maidir le Nochtadh Eolais	36
Aguisín 5.1	Nósanna Imeachta um Thuairisciú – Sreabhchart	37
Aguisín 5.2	Foirm Thuairisce i dTuaisceart Éireann	38
Aguisín 5.3	Foirm Thuairisce i bPoblacht na hÉireann	41
Aguisín 6	Treoir maidir le Nochtadh Eolais faoi Mhí-Úsáid	45
Aguisín 7	Polasaí um Nochtadh Scéil	46
Aguisín 8	Grianghraif agus Íomhánna de Leanaí & de Dhaoine Óga	47
Aguisín 9	Polasaí Frithbhulaíochta	50
Aguisín 10	Treoirlínte maidir le Síob a Thabhairt do Leanaí & do Dhaoine Óga i Do Ghluaisteán	53
Aguisín 11	Treoirlínte maidir le Leanaí & Daoine Óga a Thabhairt ar Thuais ar Shiúl	55
Aguisín 12	Cód Iompair do Leanaí & do Dhaoine Óga	57
Aguisín 13	Cód Iompair do Thuismitheoirí/Chaomhnóirí	60
Aguisín 14	Treoirlínte maidir le Leanaí & Daoine Óga a Chumhdach agus iad ar Láithreáin Líonraithe Shóisialta agus ar Mheáin Shóisialta	63
Aguisín 15	Treoir ar mheáin shóisialta a úsáid do dhaoine a oibríonn le daoine óga	66
Aguisín 16	Treoirlínte maidir le Teachtaireachtaí Téacs agus R-Phoist	69

Aguisín 17	Uimhreacha Teagmhála Úsáideacha	73
Aguisín 17.1	Tuaisceart Éireann: Iontaobhais Sláinte agus Cúraim Shóisialta (<i>Health and Social Care Trusts</i>)	73
Aguisín 17.2	Tuaisceart Éireann: Eagraíochtaí Neamhrechtúla	76
Aguisín 17.3	Eagraíochtaí Seiceála	78
Aguisín 17.4	Poblacht na hÉireann: Liosta Daoine Teagmhála i gcomhair Eolais agus Comhairle i bhFeidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte	79
Aguisín 17.5	Poblacht na hÉireann: Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte ar fud an Stáit – Liosta Sonraí Teagmhála i gcomhair Seirbhísí Oibre Sóisialta ar Dualgas	81
Aguisín 18	Achoimre Polasaí & Nósanna Imeachta um Chumhdach Leanaí, do Leanaí & do Dhaoine óga agus do Thuismitheoirí/Chaomhnóirí	87
Aguisín 19	Foirm Toilithe do Thuismitheoirí	90
Aguisín 20	Tagairtí	92

IARTHÉACSANNA

Iarthéacs 1.1	Cód Iompair do Chomhaltaí Boird Fhoras na Gaeilge	93
Iarthéacs 2.1	Polasaí Fhoras na Gaeilge um Nochtadh Scéil	94

Gluais Téarmaí

Leanaí & Daoine Óga

Sainmhíníonn an dlí leanbh nó duine óg sa dá dhlínse mar dhuine atá faoi bhun 18 mbliana d'aois. Chun críocha an doiciméid seo baineann an téarma leanaí & daoine óga le gach duine faoi bhun 18 mbliana d'aois.

Tuismitheoir/Caomhnóir

Chun críocha an doiciméid seo, nuair a thagraítear do thuismitheoir/chaomhnóir, úsáidtear an téarma seo chun tuismitheoirí, caomhnóirí dleathacha agus/nó cúramóirí a chuimsiú.

Foireann

Úsáidtear an téarma seo sa doiciméad chun ní amháin foireann a fheidhmíonn thar ceann Fhoras na Gaeilge a chuimsiú, ach saorálaithe, mic léinn nó comhaltaí boird freisin.

Aois toilithe

Ar 30 Meitheamh 2008, rith Teach na dTiarnaí an *Sexual Offences (Northern Ireland) Order 2008*. Comhdhlúthaíonn an reachtaíocht seo an dlí um choireanna gnéis i dTuaisceart Éireann in aon reacht dlí amháin agus nuachóiríonn sí, neartaíonn sí agus comhchuibhíonn sí an corpas coireanna idir Tuaisceart Éireann agus an chuid eile den Ríocht Aontaithe. Tháinig *The Sexual Offences (NI) Order 2008* i bhfeidhm ar 2 Feabhra 2009.

Thug an reachtaíocht seo, i ndáiríre, Tuaisceart Éireann i gcomhréir leis an gcuid eile den RA i dtaca leis an dlí a bhaineann le cathain a mheastar daoine óga a bheith in ann toiliú le gníomhaíocht ghnéasach. Go sonrach, tá an aois toilithe íslithe ó 17 mbliana go dtí 16 bliana d'aois. Tá cionta nua mí-úsáide gnéis in éadan páistí faoi bhun 13 bliana d'aois tugtha isteach ag an reachtaíocht seo.

I bPoblacht na hÉireann, faoin Acht um an Dlí Coiriúil (Cionta Gnéasacha) 2006 is é an aois toilithe 17 mbliana.

Leanaí Soghonta & Daoine Óga Soghonta

Tagraíonn an téarma seo do leanaí agus do dhaoine óga a fhéadfaidh bheith soghonta go sonrach de bharr a ndálaí féin ar leith, amhail:

- leanaí & daoine óga le míchumais;
- Leanaí gan dídean & daoine óga gan dídean;
- leanaí & daoine óga faoi chúram altrama;
- leanaí & daoine óga i suíomhanna cónaithe

Údaráis Reachtúla

Na húdaráis a chuireann chun cinn cosaint agus leas leanaí agus daoine óga, agus ar a bhfuil an fhreagracht as fiosrú agus/nó bailíochtú mí-úsáid amhrasta leanaí, i.e. in PnahÉ is é an Garda Síochána agus Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte atá i gceist, agus in TÉ is é an SPTÉ agus an *Health and Social Care Trust* atá i gceist.

Cumhdach Leanaí

Maidir le cosaint leanaí & daoine óga, is é an frása is coitianta a bhí in úsáid i mBéarla le cur síos ar an réimse seo oibre ná '*child protection*.' Le blianta beaga anuas, áfach, táthar ag bogadh i dtreo an téarma '*safeguarding*.' Cé go gciallaíonn '*child protection*', go litriúil, leanaí & daoine óga a chosaint ó mhí-úsáid agus ó fhaillí, leathnaíonn '*safeguarding*' an cleachtas timpeall a riachtanas ionas gurb é atá i gceist ná timpeallacht a chruthú mar a gcuirtear leas leanaí & daoine óga chun cinn go gníomhach. Baineann cur chun cinn leasa le bheith ag cuidiú le leanaí & daoine óga a lánacmhainneacht a chomhlíonadh agus ag cinntiú go bhfuil siad slán agus go bhfuiltear ag tabhairt cúram cuí dóibh. I bPoblacht na hÉireann ní bhaintear úsáid chomh leitheadach as '*safeguarding*' i bhFeidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, i measc na nGardaí nó na ENR¹, ach baineann an Eaglais Chaitliceach úsáid níos leitheadaí as an téarma seo (www.safeguarding.ie).

Cleachtas Easnamhach

Is féidir breathnú ar chleachtas easnamhach mar iompar a d'fhéadfadh leanbh/duine óg a chur i ndálaí rioscacha nó ceannaire a fhágáil i mbaol líomhaintí go raibh iompar míchuí ar siúl aige/aici. Liosta is ea é seo a leanas de theagmhais ar cleachtas easnamhach iad, ach níl sé uileghabhálach:

---

¹ Eagraíocht Neamhrialtasach

- bheith ag obair i suíomhanna príobháideacha nó neamhbhreithnithe agus a bheith ag spreagadh timpeallachta ina bhfuil rúin;
- gan plé le leanaí agus/nó daoine óga le meas agus dínit;
- gan treoirínte aontaithe a leanúint má tá tacaíocht fhisiciúil ag teastáil, nó gan barúlacha na dtuismitheoirí/gcaomhnóirí a lorg;
- gan bheith cothrom le dáta maidir leis na scileanna teicniúla, cáilíochtaí agus árachas i gcomhair na gníomhaíochta;
- cosc a chur ar thuismitheoirí/chaomhnóirí, nó
- bheith de shíor ag tabhairt cáineadh diúltach.

FORAS NA GAEILGE

POLASAÍ AGUS NÓSANNA IMEACHTA UM CHUMHDACH

LEANAÍ

1. Intreoir

Tá Foras na Gaeilge tiomanta do sholáthar seirbhíse atá ar ardchaighdeán a chuireann chun cinn an dea-chleachtas agus a chosnaíonn leanaí & daoine óga ó dhochar. Deimhneoidh Foras chomh maith go bhfuil nósanna imeachta i bhfeidhm chun a fhoireann agus an eagraíocht a chosaint ó líomhaintí féideartha.

Baineann an cód cleachtais seo le gach ball foirne, mar a shainmhínítear sa ghluais, a bhféadfaidh teagmháil dhíreach nó indíreach a bheith acu le leanaí & daoine óga (mar a shainmhínítear sa ghluais) agus, chun críocha an pholasaí seo, áireofar le leanaí & daoine óga na daoine fásta óga leochaileacha úd mar a shainmhínítear sa ghluais.

Aithnítear, mar sin, agus moltar nach mór foireann iomlán Fhoras na Gaeilge a bheith eolach ar an bpolasaí más ea go mb'fhéidir go mbeadh siad i dteagmháil le leanaí & daoine óga.

Déanfaidh Foras na Gaeilge agus a fhoireann dianiarracht sábháilteacht leanaí & daoine óga a chur chun cinn i gcónaí agus timpeallacht shábháilte a chur ar fáil trí chloí go dlúth leis na nósanna imeachta um earcaíocht foirne, tríd an tseiceáil cheart a dhéanamh ar bhaill foirne agus trí chód cleachtais a chur ar bun a mbeidh ar an bhfoireann go léir glacadh leis.

Deimhneoidh Foras na Gaeilge go dtugtar oiliúint chuí don fhoireann go léir le cur lena n-eolas maidir lena ról féin i dtaca le mí-úsáid leanaí a aithint agus le go rachaidh siad i dtaithe ar pholasaí na heagraíochta um chumhdach leanaí.

2. EOLAS CÚLRA

I dTuaisceart Éireann is é an *Children Order* 1995 an reachtaíocht a bhaineann le leanaí & daoine óga i dtaca lena gcúram, a dtógáil suas agus a gcosaint. Is é cearn de na bunphrionsabail sa dlí a bhaineann le cúram leanaí ná an chosaint. Is é an prionsabal atá ann ná gur cóir leanaí & daoine óga a bheith sábháilte agus ba cheart idirghabháil a dhéanamh chun iad a chosaint má tá siad i gcontúirt.

I bPoblacht na hÉireann is é an tAcht um Chúram Leanaí, 1991, an bonn reachtúil le déileáil le leanaí & daoine óga a bhfuil cúram agus cosaint ag teastáil uathu. Is é cur chun cinn leas leanaí & daoine óga an prionsabal barrthábhachtach is bonn leis an acht.

D'eisigh an Roinn Sláinte agus Leanaí *Tús Áite do Leanaí – Treoirlínte 2001* i bPoblacht na hÉireann den chéad uair in 1999. Tugann na treoirlínte seo breacchuntas ar nósanna imeachta chun socruithe a threisiú maidir le cosaint leanaí & daoine óga agus chun cuidiú le daoine mí-úsáid leanaí a aithint agus a thuairisciú. Cé nach bhfuil bonn reachtúil leis na treoirlínte in *Tús Áite do Leanaí – Treoirlínte*, treoirlínte náisiúnta atá ann agus is cóir do bhoird sláinte, don rialtas agus d'eagraíochtaí a dhéileáil le leanaí agus le daoine óga iad a chur i bhfeidhm go seasta. Tá siad ceaptha chun an cleachtas is fearr a sholáthar maidir le déileáil le leanaí & daoine óga. Tá na treoirlínte ceaptha chun cabhrú le heagraíochtaí feabhas a chur ar a bpolasaithe, a nósanna imeachta agus a gcleachtais chun leanaí & daoine óga a chumhdach.

D'fhoilsigh an Roinn Sláinte agus Leanaí *Ár nDualgas Cúraim* i bPoblacht na hÉireann i nDeireadh Fómhair 2002. Tá sé dírithe ar fhoireann agus ar shaorálaithe in eagraíochtaí pobail agus deonacha de mhéid agus de chineál ar bith a chuireann seirbhís ar fáil do leanaí & do dhaoine óga. Treoirleabhar praiticiúil atá ann a thugann treoir ar chur chun cinn leas leanaí agus ar fhorbairt cleachtas sábháilte san obair le leanaí & daoine óga. Tugann sé, freisin, eolas ar conas comharthaí na mí-úsáide a aithint agus na céimeanna le glacadh laistigh d'eagraíocht má tá amhras ann gur tharla mí-úsáid, más rud é go bhfaca finn é mí-úsáid, nó má nochtáítear eolas faoi mhí-úsáid.

Rinneadh dlí den *Protection of Children and Vulnerable Adults (NI) Order* (2003) i mí Feabhra 2003, agus cuireadh i bhfeidhm é i mí Aibreán 2005. Cuireann seo i ngníomh cumhdaigh fheabhsaithe do leanaí & do dhaoine óga trí chosc a chur ar dhaoine mí-oiriúnacha a bheith ag obair leo i bpoist íoctha nó dheonacha. Tá an t-ordú ceaptha chun reachtaíocht reatha um chosaint leanaí a chomhlánadh seachas í a ionadú.

Ó Dheireadh Fómhair 2009 i leith tá socruithe nua cosanta curtha ar bun laistigh de TÉ ag an *Safeguarding Vulnerable Groups (Northern Ireland) Order 2007 (SVG Order)*. Cuireann seo dualgais dlí nua ar fhostaitheoirí, mar seo a leanas:

- Déanann AccessNI próiseáil ar iarratais ar nochtaithe eolais breisithe;
- In áit liostaí TÉ de dhaoine mí-oiriúnacha tá anois Liostaí an ISA do Leanaí agus do Dhaoine Fásta So-ghonta.

- níl nochtaithe eolais caighdeánacha AccessNI ar fáil níos mó do dhaoine a oibríonn le leanaí & daoine óga;
- tá fostaithe incháilithe SBNE i gcomhair aon duine a oibríonn le leanaí & le daoine óga i ngníomhaíocht rialaithe;

Ar 11 Feabhra 2011 d'fhoilsigh Comhrialtas na Ríochta Aontaithe tátail a Athbhreithnithe sa Scéim Seiceála agus Úrchoisc (SSU)

Áirítear a leanas in Athbhreithniú an SSU:

- An Criminal Records Bureau (CRB) agus an Independent Safeguarding Authority (ISA) a chumasc chun eagrais sruthlínithe nua a chruthú a sholáthródh seirbhís chomhréireach urchoisc agus seiceála taifead coiriúil;
- íslíú mór i líon na bpost a bhfuil seiceála ag teastail ina gcomhair ionas nach mbeidh ann ach iad siúd is dlúithe agus is rialta a bhíonn ag obair le leanaí agus le daoine fásta soghonta;
- seiceálacha taifead coiriúil a bheith inaistrithe ó phost go post chun gearradh siar ar mhaorlathas;
- deireadh leis an riachtanas dóibh siúd atá ag obair nó ag obair go deonach le grúpaí soghonta clárú leis an SSU; agus
- cosc a chur ar fhostaithe agus iarrann seiceálacha taifead coiriúil ar dhaoine agus fios acu nach bhfuil siad ina dteideal.

Tá deimhnithe ag Comhrialtas na Ríochta Aontaithe go mbeidh freagrachtaí reatha an ISA ann ar fad go dtí go bhfuil an reachtaíocht chuí go léir tugtha isteach agus na socruithe nua curtha ar bun.

Áirítear iontu seo:

- Beidh duine ar a bhfuil urchosc air bheith ag obair le leanaí nó le daoine fásta soghonta ag briseadh an dlí má bhíonn sé ag obair nó ag obair go deonach, nó má fhéachann sé le bheith ag obair nó ag obair go deonach i ngníomhaíocht rialaithe.
- Beidh eagraíocht a fhostaíonn duine i ngníomhaíocht rialaithe agus fios acu go bhfuil urchosc orthu bheith ag obair leis na grúpaí sin ag briseadh an dlí chomh maith.
- Más ea go n-oibríonn d'eagraíocht le leanaí nó le daoine fásta soghonta agus ma bhriseann tú as a phost nó má bhaineann tú amach ball foirne nó saorálaí atá i ngníomhaíocht rialaithe de bhrí go bhfuil dochar déanta aige ar leanbh nó ar dhuine fásta soghonta, nó más ea go ndéanfa é murach gur imigh siad, ní mór duit sin a chur in iúl don Independent Safeguarding Authority.²

I bPoblacht na hÉireann déanann Lár-Aonad Réamhscrúdaithe na nGardaí seiceáil thar ceann eagraíochtaí atá cláraithe leis. Is é an tAonad an t-aon pointe teagmhála in An Garda Síochána a dhéanann seiceáil.

Déanann na Gardaí seiceáil ar phearsanra a oibríonn go lánaimseartha, go páirtaimseartha, go deonach nó mar mhac léinn i bpost in eagraíocht atá cláraithe,

² Seiceálacha Breisithe Nochtaithe Eolais

³ Ó leathanach baile ISA ar 31 Márta 2011 - <http://www.isa.homeoffice.gov.uk/>

ina mbíonn rochtain gan mhaoirseacht acu ar leanaí & dhaoine óga. Déanann na Gardaí seiceáil thar ceann eagraíochtaí atá cláraithe, agus ní dhéanann siad seiceáil thar ceann daoine aonaracha ar bhonn pearsanta.

Dá thoradh seo beidh impleachtaí ann d'Fhoras na Gaeilge mar eagraíocht cionn is go mbeidh an fhreagracht ann toirmeasc a chur ar dhaoine a mheastar a bheith mí-oiriúnach le bheith ag obair le leanaí & daoine óga. Baineann na riachtanais dlí seo le daoine toirmisceithe a fhostú agus an dualgas eolas a chur ar aghaidh agus gníomhaíocht smachta a leanúint atá déanta de bhrí go gcuireann duine leanbh/duine óg i mbaol.

I dTuaisceart Éireann beidh fostaithe a bhfuil foireann íoctha agus dheonach araon acu agus a thugann faoi “ghníomhaíocht rialaithe” san áireamh.

Beidh an sainmhíniú leasaithe ar cad is gníomhaíocht rialaithe ann deimhnithe tar éis moltaí ón Athbhreithniú ar an SSU a bheith curtha i bhfeidhm.

Déanfaidh Foras na Gaeilge dianiarracht na riachtanais reachtúla a leanúint, riachtanais a leagann amach caighdeáin bhunriachtanacha tríd an dea-chleachtas.

3. AIDHMEANNA PHOLASAÍ AGUS NÓS IMEACHTA FHORAS NA GAELGE UM CHUMHDACH LEANAÍ

- An tiomantas atá ann eagraíocht a chur ar fáil agus a chothú a chosnaíonn leanaí & daoine óga ó dhochar, a chosnaíonn an fhoireann, agus sa tríú háit, chun an eagraíocht féin a chosaint ó líomhaintí féideartha.
- Chun a chinntiú go roghnaítear agus go n-oiltear an fhoireann agus go bhfuil siad eolach ar an bPolasaí agus na Nósanna Imeachta um Chumhdach Leanaí.
- Chun a chinntiú go nglactar gach céim réasúnta le cinntiú go gcoisctear daoine mí-oiriúnacha ó bheith ag obair le leanaí & daoine óga.
- Chun a chinntiú go bhfuil tuismitheoirí/caomhnóirí na leanaí & na ndaoine óga agus na ndaoine fásta soghonta a úsáideann an eagraíocht eolach ar Pholasaithe agus ar Nósanna Imeachta agus ar Chóid Iompair Fhoras na Gaeilge agus go dtugtar tacaíocht do ghrúpaí a bhaineann le Foras na Gaeilge chun riachtanais na bpolasaithe agus na nósanna imeachta seo a chur i gcrích.

4. RÁITEAS POLASAÍ FHORAS NA GAEILGE UM CHUMHDACH LEANAÍ

Tá Foras na Gaeilge tiomanta do chleachtas a chosnaíonn leanaí & daoine óga ó dhochar.

Chuige seo déanfaidh an fhoireann dianiarracht leanaí & daoine óga a chumhdach trína leanas:

- glacadh, trí chód iompair don fhoireann, le treoirlínte ar chumhdach leanaí & daoine óga;
- eolas faoi chumhdach leanaí agus faoi dhea-chleachtas a roinnt leis an bhfoireann, le leanaí & daoine óga, agus le tuismitheoirí/caomhnóirí de réir mar is cuí;
- na nósanna imeachta i gcomhair earcaíocht agus roghnú foirne a leanúint go cúramach;
- bainistíocht éifeachtach ar an bhfoireann a chur ar fáil trí thacaíocht agus oiliúint;
- oifigeach ainmnithe a cheapadh chun an Polasaí agus an Nós imeachta um Chumhdach Leanaí a chur i bhfeidhm agus a chomhordú.

5. SAINMHÍNITHE MÍ-ÚSÁID LEANAÍ

Is éard atá i gcoitinne i ngach foirm mí-úsáide ná go mothaíonn leanaí & daoine óga go holc agus gan fiúntas dá bharr. Féadann mí-úsáid leanaí tarlú i mbealaí éagsúla, mar sin ní furasta an dochar féin a chatagóiriú i gcónaí. Is féidir mí-úsáid leanaí a shainmhíniú trí na ceithre chatagóir seo a leanas:

Sainmhíniú in TÉ	Sainmhíniú in PnaHÉ
<p>Mí-úsáid chorpartha is ea gortú d'aon turas do leanbh/dhuine óg nó teip thoilteanach nó de dheasca faillí gortú fisiciúil nó fulaingt a chosc. D'fhéadfaí go n-áireofaí leis seo bualadh, croitheadh, caitheamh, nimhiú, dó nó scalladh, bá nó plúchadh. Maidir le páistí & daoine óga a bhfuil míchumas orthu d'fhéadfaí go n-áireofaí leis gaibhniú i seomra nó i gliabhán, nó drugaí a thabhairt dó go mícheart le hiompar a smachtú.</p> <p><i>(Co operating to safeguard Children, DHSSPS, Bealtaine 2003)</i></p>	<p>Mí-úsáid chorpartha is ea aon chineál gortaithe nach timpiste é, nó gortú a leanann teip thoilteanach nó de dheasca faillí leanbh/dhuine óg a chosaint. Ar shamplaí den mhí-úsáid chorpartha tá a leanas:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) croitheadh (ii) an iomad fórsa i láimhseáil an linbh (iii) nimhiú d'aon turas (iv) plúchadh (v) Siondróm Munchausen trí ionadaíocht (vi) riosca substaintiúil a cheadú nó a chruthú go ndéanfaí dochar suntasach do leanbh/dhuine óg. <p><i>Níl na samplaí seo uileghabhálach.</i></p> <p><i>(Children First National Guidelines for the Protection and Welfare of Children, 1999)</i></p>
<p>Mí-úsáid mhothúchánach is ea drochíde dhianseasmhach linbh/dhuine óig ionas go mbeidh iarmhairteanna troma dianseasmhacha díobhálacha ar fhorbairt mhothúchánach an linbh/dhuine óig. D'fhéadfaí gurb é atá i gceist ná a chur in iúl do leanaí/dhaoine óga go bhfuil siad gan fiúntas nó nach dtugtar grá dóibh, go bhfuil siad uireasach nó nach bhfuil d'fhiúntas iontu ach de réir mar a chomhlíonann siad riachtanais duine eile. D'fhéadfaí gurb é atá i gceist ná ábhar a thabhairt do na leanaí & daoine óga eagla a bheith orthu nó a chreidiúint go bhfuil siad i gcontúirt, nó dúshaothrú nó truailliú leanaí & daoine óga.</p> <p><i>(Co operating to safeguard Children, DHSSPS, Bealtaine 2003)</i></p>	<p>Sa <i>chaidreamh</i> a bhíonn idir cúramóir agus leanbh/dhuine óg a bhíonn mí-úsáid mhothúchánach de ghnáth seachas i dtarlú faoi leith nó patrún tarluithe. Tarlaíonn sé nuair nach gcomhlíontar riachtanais linbh/dhuine óig le gean, dea-mheas, comhsheasmhacht agus sábháilteacht. Mura mbíonn foirmeacha eile mí-úsáide ann, is annamh a réaltar í trí chomharthaí nó airí fisiciúla. Ar shamplaí den mhí-úsáid mhothúchánach leanaí & daoine óga tá:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) bheith ag brú tréithe diúltacha ar leanaí & ar dhaoine óga, á chur in iúl trí cháineadh, tarcaisne, náimhdeas nó lochtadh dianseasmhach; (ii) tuisimitheoireacht choinníollach ina bhfuil an leibhéal cúraim a léirítear do

	<p>leanbh/dhuine óg teagmhasach ar a iompar nó a hiompar agus a g(h)níomhaíochtaí;</p> <p>(iii) gan tuismitheoir/cúramóir an linbh/duine óig a bheith ar fáil go mothúchánach;</p> <p>(iv) neamhfhreagrúlacht, ionchais neamh-chomhsheasmhacha nó mhíchuí as an leanbh/duine óg;</p> <p>(v) freagracht a bhrú ar an leanbh/duine óg ag aois ró-óg;</p> <p>(iv) ionchais neamhréadúla nó mhíchuí as cumas an linbh/duine óig rud éigin a thuiscint nó é féin a iompar agus smacht a choinneáil air féin ar bhealach éigin;</p> <p>(vii) easpa cosanta nó róchosaint ar an leanbh/duine óg;</p> <p>(viii) gan spéis a léiriú i bhforbairt chognaíoch agus mhothúchánach an linbh/duine óig, nó gan deiseanna atá oiriúnach d'aois an linbh/duine óig a chur ar fáil chuige sin;</p> <p>(ix) úsáid beart smachta atá míreasúnta nó róghéar;</p> <p>(x) foréigean baile a bheith le feiceáil ag an leanbh.</p> <p><i>Níl na samplaí seo uileghabhálach.</i></p> <p><i>(Children First National Guidelines for the Protection and Welfare of Children, 1999)</i></p>
<p>Mí-úsáid ghnéasach is ea leanbh/duine óg a fhórsáil nó a mhealladh chun páirt a ghlacadh i ngníomhaíochtaí gnéasacha, is cuma más eol nó murarb eol don leanbh/duine óg cad é atá ag tarlú. D'fhéadfaí gurb é a bheadh i gceist sna gníomhaíochtaí ná teagmháil fhisiciúil, lena n-áirítear gnímh threáiteacha nó neamhthreáiteacha. D'fhéadfaí go mbeadh gníomhaíochta neamhtheagmhála i gceist, amhail páistí agus daoine óga a bheith páirteach i mbreathnú ar ábhar pornagrafaíoch, nó páirteach ina tháirgeadh, nó bheith ag breathnú ar ghníomhaíochtaí gnéasacha, nó páistí agus daoine óga a spreagadh chun iad</p>	<p>Tarlaíonn mí-úsáid ghnéasach nuair a úsáideann duine leanbh/duine óg i gcomhair sásamh gnéasach nó spreagadh gnéasach dó nó di féin nó do dhaoine eile. Ar shamplaí den mhí-úsáid ghnéasach tá:</p> <p>(i) tadhall, giolamas nó ainteagmháil d'aon turas;</p> <p>(ii) comhráite nó ráitis mhíchuí nó caint gháirsiúil;</p> <p>(iii) nochtadh na mball gnéasach nó aon ghníomh gnéasach déanta d'aon turas i láthair an othair/chliaint</p> <p>(iv) pornagrafaíocht nó ábhar gáirsiúil nó mí-chuí eile a fheiceáil;</p> <p>(v) ionsaí gnéasach;</p> <p>(vi) dúshaothrú linbh/duine óig nó duine fhásta shoghonta, lena n-áirítear</p>

<p>féin a iompar ar bhealaí gnéasacha atá míchuí.</p> <p><i>(Co operating to safeguard Children, DHSSPS, Bealtaine 2003)</i></p>	<p>aon iompraíocht, gotha nó caint arbh fhéidir an chiall a bhaint as go bhfuil sé meabhlach nó táireach d'othar/chliant; (v) gníomhaíocht ghnéasach chomhthoiliúil idir ball foirne agus leanbh/duine óg faoi bhun 17 mbliana d'aois; (v) gníomhaíocht ghnéasach chomhthoiliúil idir ball foirne agus duine fásta leochaileach; <i>Níl na samplaí seo uileghabhálach.</i></p> <p><i>(Children First National Guidelines for the Protection and Welfare of Children, 1999)</i></p>
<p>Is é is Faillí ann ná gan, ar bhonn seasmhach, riar ar riachtanais fhisiciúla agus/nó shíceolaíocha linbh/duine óig, ar dóiche go mbeadh dochar suntasach de thoradh air. D'fheadfaí go mbainfeadh sé le gan dóthain bia, dídine agus cosanta ó dhochar fisiciúil nó ó chontúirt, agus gan cúram dóthanach leighis a chinntiú i gcás gortú agus easpa spreagtha agus maoirseachta.</p> <p><i>(Co operating to safeguard Children, DHSSPS, Bealtaine 2003)</i></p>	<p>Is féidir faillí a shainmhíniú mar <i>easnamh</i>, ina bhfulaingíonn leanbh/duine óg dochar nó lagú suntasach de bhrí go gceiltear air bia, éadaigh, teas, sláinteachas, spreagadh intleachtúil, maoirseacht agus sábháilteacht, ceangal le daoine fásta agus gean uathu, agus cúram leighis.</p> <p>Is féidir <i>dochar</i> a shainmhíniú mar dhrochíde nó lagú shláinte nó fhorbairt an linbh/duine óg. Dearbhaítear an bhfuil sé <i>suntasach</i> trína s(h)láinte agus a f(h)orbairt a chur i gcomparáid lena bhféadfaí a bheith ag súil leis go réasúnta ó leanbh dá c(h)omhaois.</p> <p>Tagann faillí chun solais de ghnáth ar bhealaí éagsúla <i>thar thréimhse ama</i> seachas ag aon pointe ar leith. Mar shampla, má fhulaingíonn leanbh/duine óg sraith de mhionghortuithe níltear ag comhlíonadh a riachtanas i leith maoirseachta agus sábháilteachta. Mura bhfuil leanbh/duine óg ag cur suas meáchain ar feadh tréimhse leanúnach, nó má tá a airde go suntasach faoin meán, d'fhéadfadh sé go bhfuiltear ag coinneáil cothú dóthanach uaidh. Má chailleann leanbh/duine óg scoil ar bhonn seasmhach d'fhéadfadh sé go bhfuiltear ag coinneáil spreagadh intleachtúil uaidh. Sroictear <i>tairseach</i></p>

	<p><i>an dochair shuntasaigh</i> nuair atáthar ag déanamh faillí i riachtanais an linbh/duine óig go dtí an pointe go gcuirtear go suntasach ar a leas agus/nó a fhorbairt Níl na samplaí seo uileghabhálach.</p> <p><i>(Children First National Guidelines for the Protection and Welfare of Children, 1999)</i></p>
--	---

6. Mí-úsáid a Aithint

Is cóir do gach duine a oibríonn le leanaí & daoine óga nó a theagmhaíonn le leanaí & daoine óga trína gcuid oibre, is cóir dóibh bheith in ann táscairí a aithint go bhféadfadh leas nó sábháilteacht linbh/duine óig a bheith i mbaol. Is féidir mí-úsáid teacht óna leanas:

- tuismitheoirí/caomhnóirí le freagracht tuismitheora;
- daoine fásta i suíomh muiníne;
- gaolta nó comharsana;
- dústráinséirí;
- leanaí eile & daoine óga eile.

Tarlaíonn a oiread mí-úsáide nó dochair de dheasca faillí agus easpa cosanta ná mar a tharlaíonn de dheasca gníomhartha mí-úsáide féin. Is cóir riachtanais uile an linbh/duine óig agus an teaghlach a bheith san áireamh i nósanna imeachta um chumhdach leanaí. Is cóir do sheirbhísí ginearálta tacaíochta teaghlach a bheith ar a n-airdeall i gcomhair táscairí ar mhí-úsáid nó ar fháillí.

TÁSCAIRÍ GINEARÁLTA AR MHÍ-ÚSÁID

D'fhéadfadh a leanas a bheith i measc shaintréithe na mí-úsáide féideartha:

- athruithe sa ghiúmar – rabháin/fearg;
- méin – éiríonn an leanbh/duine óg tostach agus indírthe;
- anacair mhothúchánach nó patrúin éagsúla iompair;
- eagla roimh dhuine fásta áirithe – go háirithe duine a mbeifí ag dréim leis dlúthchaidreamh a bheith ann leis;
- Feasacht ghnéasach nó caint ghnéasach atá míchuí;
- leanaí & daoine óga a bhfuil drogál orthu dul abhaile;
- meáchan cailte go toban;
- neirbhíseach má bhaintear dó/di.

Is cóir a aithint nach cruthúnas é ceann amháin nó níos mó de na táscairí seo gur tharla mí-úsáid nó go bhfuil mí-úsáid ag tarlú de bhrí gur féidir le tosca eile tionchar a imirt ar iompar leanaí & daoine óga chomh maith, toscaí amhail breith nó bás sa teaghlach.

7. LEANAÍ & DAOINE ÓGA SOGHONTA

Is mó an baol mí-úsáide do leanaí & do dhaoine óga áirithe. Ina measc tá leanaí & daoine óga le míchumais agus leanaí & daoine óga atá, ar chúis amháin nó ar chúis eile, scartha óna dtuismitheoirí/gcaomhnóirí nó ó ghaolta eile agus atá ag brath ar dhaoine eile ar son a gcúraim agus a gcosanta.

Baineann na catagóirí céanna mí-úsáide le hábhar; faillí, mí-úsáid mhothúchánach, mí-úsáid chorpartha, mí-úsáid ghnéasach; ach d'fhéadfadh siad bheith beagáinín éagsúil. Mar shampla, féadfaidh sé gurb é atá i gceist leis an mí-úsáid ná díothacht bunchearta, córas dian smachta nó úsáid mhí-oiriúnach leighis nó srianta fisiciúla (*Tús Áite do Leanáí, Treoirínte Náisiúnta um Chosaint agus Leas Leanáí*, Roinn Sláinte agus Leanáí, (PnahÉ) (Bealtaine 2004).

Laistigh de Thuaisceart Éireann tá sainmhínithe éagsúla ann agus is féidir glacadh leis go gcosnaíonn siad seo leanaí & daoine óga i dtoscaí faoi leith:

- leanaí & daoine óga a ndearnadh mí-úsáid ghnéasach orthu;
- leanaí & daoine óga a ndearnadh mí-úsáid chorpartha orthu;
- leanaí & daoine óga a ndearnadh mí-úsáid mhothúchánach orthu;
- leanaí & daoine óga a bhfuil faillí déanta iontu;
- leanaí & daoine óga a thagann i láthair dochtúra le fás stadach/teip rathú;
- leanaí & daoine óga a thagann i láthair dochtúra le tinneas cumtha nó spreagtha;
- leanaí & daoine óga a thagann i láthair dochtúra le hiompar ardriosca nó dúshlánach, féinghortú dáiríre agus idéú féinbháis;
- leanaí & daoine óga atá ag maireachtáil ar shiúl ón mbaile agus leanaí & daoine óga a chuirtear taobh amuigh de cheantar an iontaobhais sláinte;
- leanaí & daoine óga a bhfuil drochshláinte orthu nó a bhfuil míchumas orthu;
- leanaí & daoine óga a bhfuil lagú suntasach teanga, urlabhra agus cumarsáide orthu;
- leanaí & daoine óga a bhfuil seirbhísí meabharshláinte leanaí agus ógánach (*child and adolescent mental health services (CAMHS)*) ag teastáil uathu;
- leanaí & daoine óga gan dídean;
- leanaí & daoine a ndéantar dúshaothrú orthu, lena n-áirítear iad siúd a ndéantar gáinneáil leanaí/daonna orthu;
- leanaí & daoine óga a dhéanann mí-úsáid ar dhaoine eile;

- leanaí & daoine óga a ndéantar bulaíocht orthu;
- leanaí & daoine óga ar tuismitheoirí faoi aois iad;
- leanaí & daoine óga ar cúramóirí iad;
- leanaí & daoine óga a bhfuil míchumas ag a dtuismitheoirí/gcaomhnóirí;
- leanaí & daoine óga ar íospartaigh iad den fhoréigean baile;
- leanaí & daoine óga a bhfuil meabhairghalar ar a dtuismitheoirí/gcaomhnóirí;
- leanaí & daoine óga a mí-úsáideann a dtuismitheoirí/gcaomhnóirí drugaí/alcól;
- leanaí & daoine óga a chónaíonn nó a bhfuil teagmháil acu le teaghlaigh nó le daoine a d'fhéadfadh bheith ina mbaol do leanaí & do dhaoine óga, lena n-áirítear daoine a bhfuil riosca iompraíocht ghnéasach agus/nó fhoréigineach ag baint leo;
- leanaí & daoine óga atá faoi lé mí-úsáid fhéideartha ar an Idirlíon;
- leanaí & daoine óga gorma agus leanaí & daoine óga ó mhionlaigh eitneacha agus ón lucht siúil;
- leanaí sa bhroinn, nuair is iad na tuismitheoirí is cúis leis an riosca.

8. OIFIGEACH AINMNITHE

Tá Oifigeach Ainmnithe Fhoras na Gaeilge um chumhdach leanaí freagrach as a bheith ina fhoinsé eolais ar chúrsaí a bhaineann le cumhdach leanaí, as gníomhaíocht a chomhordú laistigh den eagraíocht agus as teagmháil le húdaráis reachtúla maidir le cásanna amhrasta nó cásanna iarbhír den mhí-úsáid leanaí.

Is cóir don Oifigeach Ainmnithe a chinntiú go bhfuil sé/sí eolach ar chúrsaí a bhaineann le cumhdach leanaí agus go dtugann sé/sí faoi aon oiliúint, a mheastar bheith riachtanach, chun fanacht ar an eolas faoi fhorbairtí nua.

Is é an tOifigeach Ainmnithe d’Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Seosamh Ó Coinne

Teileafón: (01) 639 8400

Is é an Leas-Oifigeach Ainmnithe d’Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Ciarán Mac Giolla Bhéin

Teileafón: (028) 9089 0970

Cuirfear an duine/na daoine ainmnithe in aithne don fhoireann, do thuismitheoirí/chaomhnóirí agus do leanaí & do dhaoine óga mar na hOifigigh Ainmnithe a gcuirfear buartha faoina mbráid. Má bhaineann an bhuairt leis an Oifigeach Ainmnithe gabh díreach chuig an Leas-Oifigeach Ainmnithe le do thoil.

Tugtar breac-chuntas sa doiciméad seo ar nósanna imeachta chun taifead a dhéanamh ar tharlúintí/líomhaintí a bhaineann le cumhdach leanaí agus nósanna imeachta chun déileáil leo.

9. OILIÚINT

Tá Foras na Gaeilge tiomanta d'oiliúint a thabhairt do gach ball foirne a bhíonn i dteagmháil le leanaí & daoine óga, le hoiliúint oiriúnach feasachta i saincheistanna um chumhdach leanaí. Is é a leanas a bheidh i gceist sa sceideal oiliúna:

- is é atá i gceist le hoiliúint ionductaithe ná gach ball foirne a chur ar an eolas faoi thimpeallacht oibre Fhoras na Gaeilge, faoina a bhfuiltear ag dréim leis uatha sa phost agus faoi riachtanais an phoist, lena n-áireofar comhlíonadh polasaithe reatha, polasaithe agus nósanna imeachta um chumhdach leanaí ina measc;
- féadfaidh oiliúint i scileanna faoi leith a bheith ag teastáil lena chur ar chumas na foirne na riachtanais sláinte agus sábháilteachta a chur i gcrích, mar shampla, oiliúint sa chéadchabhair nó nósanna imeachta i gcás dóiteáin;
- is é atá i gceist le hoiliúint i gcumhdach leanaí ná eolas a mhéadú ar a leanas; cad is mí-úsáid ann, rudaí ar chóir dóibh baill foirne/saorálaithe a chur san airdeall faoi fhéidearthacht na mí-úsáide, freagra a thabhairt do leanaí & do dhaoine óga agus do dhaoine fásta a nochtann eolas go ndearnadh mí-úsáid orthu, agus cé le hinsint dó/di faoi dhéileáil le saincheistanna amhail rúndacht agus na nósanna imeachta tuairiscithe.

10. NÓS IMEACHTA LE GEARÁIN FAOI MHÍ-ÚSÁID LEANAÍ A THUAIRISCIÚ

Tá trí phríomhghné faoin rannán seo:

- Íomhaintí in éadan baill foirne (Nós Imeachta in Aguisín 5);
- treoir ar nochtadh eolais, nuair is eol do bhaill foirne, nó nuair atá tuairim acu, go bhfuil cás de mhí-úsáid leanaí nó/agus de dhroch-chleachtas ann (Aguisín 6);
- Nochtadh scéil (Aguisín 7).

AGUISÍN 1

NÓSANNA IMEACHTA UM EARCÚ AGUS ROGHNÚ SÁBHÁILTE

Tá bunús na ndaoine atá ag iarraidh bheith ag obair mar fhostaithe nó mar shaorálaithe le leanaí & daoine óga laistigh d'Fhoras na Gaeilge spreagtha go maith agus ina n-éagmais ní bheadh gníomhaíochtaí, clubanna agus eagraíochtaí in ann feidhmiú.

Ar an drochuair déanfaidh daoine áirithe iarracht úsáid a bhaint as eagraíochtaí deonacha agus pobail le rochtain a fháil ar leanaí & ar dhaoine óga ar chúiseanna míchuí. Mar sin de tá sé bunriachtanach go bhfuil nósanna imeachta um earcú agus roghnú againn atá éifeachtach chun cuidiú linn iad siúd nach bhfuil oiriúnach a scagadh amach agus a chosc ó bheith ionadaíoch ar ár n-eagraíocht.

Tá Foras na Gaeilge ag dréim leis chomh maith go mbeidh eagraíochtaí a dtugann sé maoiniú nó tacaíocht dóibh ag deimhniú go leanann siad an cleachtas is fearr in earcú agus roghnú atá molta sna treoirínte seo a leanas.

Chun cabhair agus tacaíocht a thabhairt d'eagraíochtaí beidh Foras na Gaeilge mar scátheagraíocht, agus riarfaidh sé AccessNI nó Dearbhuithe Réamhscrúduithe na nGardaí do na heagraíochtaí sin.

Is ar leas gach uile dhuine atá earcú agus roghnú éifeachtach. Deimhneoidh siad go bhfuil ról agus freagrachtaí sainmhínithe go soiléir ag an bhfoireann, rud a imreoidh dea-thionchar ar leanaí & ar dhaoine óga.

Deimhneofar do thuismitheoirí/chaomhnóirí go bhfuil gach beart féideartha á dhéanamh le cinntiú nach n-earcófar ach daoine oiriúnacha le bheith ag obair le leanaí & daoine óga agus laghdóidh eagraíochtaí an riosca dá gcáil.

Deimhneoidh Foras na Gaeilge nósanna imeachta éifeachtacha um earcú agus roghnú i gcomhair post laistigh d'Fhoras na Gaeilge trína leanas a dhéanamh:

- Jabthuaisc nó róltuaisc a chur ar fáil i gcomhair gach poist, a chuireann síos ar an réimse dualgas a bheidh i gceist sa ról, agus sonraíocht faoin bpearsa a chuireann síos ar na cineálacha tréithe a éilimid ón té sa phost (e.g. a dtaithe, cáilíochtaí agus riachtanais eile). Cuidíonn sé seo le baill foirne san eagraíocht a bheith soiléir faoina ról.
- Poist/ról a fhógairt go hoscailte i nuachtáin áitiúla nó ar shuíomh Gréasáin Fhoras na Gaeilge. San áireamh léireofar go ndéanfar dearbhú seiceála⁴ má bhíonn obair le leanaí & daoine óga mar chuid den phost.
- A chinntiú go gcomhlánaíonn duine ar bith atá ag cur isteach ar phost laistigh d'Fhoras na Gaeilge ár bhfoirm iarratais, ar a n-áireofar rannán a ligfidh don duine sin aon chiontú nó eolas ábhartha a fhógairt é/í féin.

---

⁴ Féadtar dearbhú seiceála a dhéanamh ach ceann ar bith de na heagraíochtaí seo a leanas a úsáid – AccessNI (Tuaisceart Éireann) nó Lár-Aonad Réamhscrúdaithe na nGardaí (Poblacht na hÉireann). Tabhair do d'aire nach nochtfaidh Lár-Aonad Réamhscrúdaithe na nGardaí ach eolas ar chiontuithe.

- Sonraí beirt mholtóirí a fháil i scríbhinn. Is fearr an fostóir deireanach a bhí acu nó an duine deireanach a d'fhostaigh iad a bheith san áireamh.
- Seiceáil Bhreithe AccessNI (Tuaisceart Éireann) nó seiceáil ag Lár-Aonad Réamhscrúdaithe na nGardaí (Poblacht na hÉireann) ar gach earcach nua i ngníomhaíocht rialaithe. Beidh freisin, dá thoradh seo, dualgas ar Fhoras na Gaeilge córas a bheith i bhfeidhm acu chun aitheantas an duine a dhearbhú.
- A chinntiú, i dTuaisceart Éireann, go mbeidh an deis gach ball foirne nuacheaptha i "ngníomhaíocht rialaithe", ó lúil 2010, clárú leis an *Independent Safety Authority*⁵ agus beidh seo ina riachtanas dlí ó Shamhain 2010. Faoi láthair ní aon phlean dá leithéid a mhacasamhail de scéim a thabhairt isteach in Pna hÉ.
- Déanfaidh an t-oifigeach ainmnithe measúnú ar an eolas a fhaightear ar ais ó ceachtar den dá fhoinsé thuas agus ní fhostófar ná ní úsáidfear an duine i ngníomhaíocht rialaithe go dtí go bhfuil seo déanta.
- A chinntiú go gcuireann ionadaithe ó Fhoras na Gaeilge agallamh ar bhaill foirne.
- Aon bhearna san fhoirm iarratais a fhiosrú, cáilíochtaí agus taithí a dhearbhú, aon bhearna ar cosúil í a bheith san fhostaíocht a shoiléiriú agus a chinntiú go bhfuil an cumas agus an tiomantas ag an iarrthóir glacadh leis an ról.
- Tréimhse phromhaidh/thrialach (6 mhí, de ghnáth) a shocrú. Is cóir athbhreithniú a dhéanamh ar gach post nua laistigh de thréimhse ama aontaithe. Athróidh an tréimhse ama de réir chineál an phoist. Den dea-chleachtas atá sé athbhreithniú a bheith ann ag deireadh na tréimhse promhaidh/trialaí.

---

⁵ I gcomhair tuilleadh eolais faoin *Independent Safeguarding Authority* gabh chuig www.isa-gov.uk

AGUISÍN 2

CÓD IOMPAIR DON FHOIREANN

INTREOIR

Tá an cód iompair d'fhoireann Fhoras na Gaeilge, mar a dtugtar breac-chuntas air thíos, ceaptha chun bheith mar threoir don fhoireann agus mar thagairt do chomhaltaí an Bhoird agus don ardbhainistíocht. Is cóir an cód seo a léamh i gcomhpháirt leis an gcód cleachtais do chomhaltaí an Bhoird, ar féidir é a fháil sna hiarthéacsanna, agus i dtéarmaí bhunú Fhoras na Gaeilge.

Is cóir an cód iompair don fhoireann a léamh i gcomhpháirt le téarmaí agus conníollacha fostaíochta agus jabthuirisc gach fostaí féin ar leith.

LUACHANNA LENA BHFUILTEAR AG DRÉIM Ó FHOIREANN COMHLACHT POIBLÍ

Tá na luachanna seo a leanas aontaithe ag Bord Fhoras na Gaeilge mar chuid den tseirbhís phoiblí agus tá an Bord ag dréim leis go gcomhaontóidh baill na foirne leis na luachanna céanna.

Is iad atá ann ná:

- Neamhchlaontacht – is cóir do bhaill na foirne bheith airdeallach ar a ról ag riar cistí poiblí chomh neamhspleách agus is féidir gan fábhar;
- Freagracht - is cóir d'fhostaithe bheith airdeallach ar a ról ag riar cistí poiblí agus a bheith de shíor airdeallach ar an méid atá príomhchuspóirí á mbaint amach, mar bhaill aonair foirne agus mar eagraíocht iomlán.
- Ionracas – ní cóir do bhaill foirne a bpost a úsáid chun aon íocaíocht sheachtrach nó aon chúitreamh eile ar son dualgais a bhaineann lena bpost a fháil, a aontú, a ghlacadh, nó iarracht a dhéanamh í a fháil. Ní cóir dóibh aon sochar a fháil a d'fhéadfadh a n-ionracas a lagú go fíor, nó a d'fhéadfadh bheith ina chúis le meas go bhfuil lagú ar a n-ionracas
- Oibiachtúlacht – agus cinntí agus gnó poiblí á ndéanamh, lena n-áirítear bronnadh conarthaí nó moltaí a dhéanamh maidir le luach saothair nó sochair, is ar fhiúntas i gcónaí is cóir don fhoireann a roghanna a bhunú.
- Oscailteacht – is cóir don fhoireann bheith eolach ar thiomantas an Bhoird bheith chomh hoscailte agus is féidir faoi gach cinneadh agus nós imeachta óna leanann cinntí agus gníomhaíochtaí a dhéanann siad. Is cóir cinntí a mhíniú agus ní cóir eolas a shrianadh ach amháin má mheastar go mbeadh a leithéid de shrianadh ar leas a phobail mhóir;
- Sofhreagracht – Is cóir d'Fhoras na Gaeilge a chinntiú gur féidir leis a léiriú go bhfuil sé ag úsáid acmhainní go héifeachtach agus gan chúis a gcáinte go bhfuiltear á n-úsáid i gcomhair cuspóirí príobháideacha, páirtíneacha nó

polaitiúla. Is cóir don fhoireann cuimhneamh ar na riachtanais seo agus iad ag bainistiú a gcuid ama agus a n-acmhainní, agus gan am ná acmhainní laistigh d'fhostaíocht Foras na Gaeilge a úsáid i gcomhair cuspóirí príobháideacha, páirtíneach nó polaitiúla.

- Macántacht – tá dualgas ar bhaill foirne leasa príobháideacha a bhaineann lena gcuid oibre a fhógairt agus céimeanna a ghlacadh chun aon choimhlintí féideartha a réiteach chun iad féin agus an leas poiblí a chosaint. Áirítear leis seo leasa indibhidiúla agus leasa gaolmhara grúpa:
- Ceannasaíocht – táthar ag dréim leis ó bhaill foirne an cód agus na prionsabail seo a chur chun cinn le heiseamláir, go háirithe maidir le baill foirne atá faoina mhaoirseacht;
- Luach ar Airgead – is cóir don fhoireann a chinntiú go seachtadtar seirbhísí inmheánacha agus seirbhísí a lorgáítear tairiscintí ina leith ar an mbealach is eacnamúla, is éifeachtaí agus is barainní, le measúnú oiriúnach ar fheidhmíocht.

FORBAIRT PHEARSANTA

Ta Foras na Gaeilge tiomanta d'fheabhsú na heagraíochta agus d'fheabhsú gach duine ar leith san eagraíocht. Ag cur san áireamh an gá le baill foirne gníomhú i dtimpeallacht foirne, tá Foras na Gaeilge ag dréim le hoscailteacht chun feabhais agus chun oibriú foirne ó gach ball den fhoireann.

Creideann Foras na Gaeilge gurb iad daoine an tsócmhainn is luachmhaire dá bhfuil ag an eagraíocht agus, mar sin, cuirfear ar fáil deiseanna ar fhorbairt phearsanta agus phroifisiúnta don fhoireann, agus cuirfear na deiseanna sin chun cinn, laistigh de theorainneacha ama agus acmhainní.

SPRIOCANNA EAGRAÍOCHTÚLA

Tá Foras na Gaeilge ann ar son cuspóir soiléir agus tá aidhmeanna bunaithe aige chun:

- an Ghaeilge a chur chun cinn
- úsáid na Gaeilge a éascú agus a spreagadh sa chaint agus sa scríbhneoireacht agus sa saol príobháideach;
- comhairle a thabhairt ar an dá lucht riaracháin, do chomhlachtaí poiblí agus do ghrúpaí eile san earnáil phoiblí agus phríobháideach;
- tionscadail tacaíochta a ghabháil de lámh agus cúnamh deontais a thabhairt do chomhlachtaí agus do ghrúpaí de réir mar a mheasfar is gá;
- taighde, feachtais tionscnaimh agus caidreamh poiblí agus caidreamh leis na meáin, a ghabháil de lámh;

- téarmaíocht agus foclóirí a fhorbairt;
- tacú le hoideachas trí mheán na Gaeilge agus le múineadh na Gaeilge.

Dá bhrí sin, ní mór do bhaill foirne a bheith eolach go bhfuil an eagraíocht ann chun na mórchuspóirí seo, agus iad amháin, a bhaint amach, agus nach mór d'aon ghníomhaíocht de chuid bhaill na foirne, lena n-áirítear gníomhaíocht a bhaineann le forbairt phearsanta, a bheith i gcónaí i gcomhair spriocanna agus cuspóirí na heagraíochta a bhaint amach níos fearr.

Is cóir don fhoireann bheith eolach go bhféadfadh an bealach ina gcuireann siad iad féin i láthair tionchar a imirt ar chreidiúnacht agus ar íomhá Fhoras na Gaeilge i measc an phobail.

Is cóir don fhoireann a ndualgais a dhéanamh leis an éifeachtúlacht is mó agus leis an gcostas agus leis na speansais is lú ar Fhoras na Gaeilge.

Is cóir don fhoireann bheith eolach go ndéanann siad ionadaíocht ar son Fhoras na Gaeilge le réimse grúpaí pobail agus deonacha in Éirinn, Thuaidh agus Theas. Agus a ndualgais á ndéanamh acu os comhair an phobail, is cóir don fhoireann bheith, agus is cóir an chuma a bheith orthu go bhfuil siad, ag cloí le rialacha agus rialúcháin, lena n-áirítear cóid iompair, agus go bhfuil siad ag gníomhú ar a ndícheall chun spriocanna agus cuspóirí Fhoras na Gaeilge a bhaint amach.

Is cóir don fhoireann bheith eolach ar phleananna corparáideacha agus oibríochtúla na heagraíochta, agus cloí leo seo agus le straitéisí na máthair-ranna, an Fhorais Teanga agus na Comhairle Aireachta Thuaidh/Theas.

NASCADH LE CÓID AGUS BUANORDUITHE AN BHOIRD

Baineann Cód an Bhoird leis an bPríomhfheidhmeannach agus le baill foirne ar chóir dóibh bheith eolach conas a bheidh ionchais orthu ag cuidiú leis an mBord freastal go rathúil dá gcuid oibligeáidí don Chomhairle Aireachta Thuaidh/Theas.

Is cóir don fhoireann eolas críochnúil a bheith acu ar an gcód iompair don fhoireann agus aontú maidir lena threoirínte dá seirbhís i bhForas na Gaeilge, ar a n-áirítear cloí le prionsabail agus luachanna an tsaoil phoiblí, mar a aithnítear thuas. Is cóir do bhaill foirne cloí lena ndualgas a bhfeidhmeanna poiblí a chomhlíonadh go réasúnta agus de réir an dlí, agus na caighdeáin eiticiúla a bhaineann lena ról a aithint. Is cóir dóibh leis sin cuidiú leis an mBord chun a chinntiú go cloíonn Foras na Gaeilge le ceanglais reachtúla agus riaracháin maidir le húsáid cistí poiblí agus go gcomhlíonann sé freagrachtaí dlíthiúla a chuirtear air. Is cóir dóibh déileáil leis an bpobal go héifeachtúil agus le hionbhá, agus an caighdeán is airde agus is féidir iompair agus seirbhíse a choinneáil.

Is cóir don fhoireann a chinntiú go gcomhlíonann siad na treoirínte lena glacadh leo maidir leis an gcleachtas is fearr:

- cloí le ceanglais na seirbhíse poiblí maidir le dualgais reachtúla, airgeadais agus riaracháin – cuidiú le cinntiú go bhfeidhmíonn Foras na Gaeilge laistigh de theorainneacha a údaráis reachtúil agus laistigh de theorainneacha aon údaráis atá tarmlichte ag an gComhairle Aireachta Thuaidh/Theas, agus de réir dálaí a bhaineann le húsáid cistí poiblí.
- ardchaighdeáin ionracais a choinneáil – agus treoir a eisiúint an Chomhairle Aireachta Thuaidh/Theas a chomhlíonadh maidir le cinntiú a ghlacadh;
- monatóireacht a dhéanamh ar fheidhmíocht agus ar bhaint amach na físe corparáidí – a ndícheall a dhéanamh le cuidiú leis na cuspóirí, mar a leagtar amach sna pleananna corparáideacha agus oibríochtúla, a bhaint amach, agus comhlíonadh spriocanna feidhmíochta.
- gníomhú laistigh d'údarás reachtúil agus laistigh d'aon choinníoll eile curtha i bhfeidhm ag na máthair-ranna – cloí i gcónaí leis na cóid faofa ag an gComhairle Aireachta Thuaidh/Theas, agus leis na rialacha a bhaineann le húsáid cistí poiblí;
- caighdeáin ábhartha agus freagracht indibhidiúil a chur i bhfeidhm – mar dhaoine aonair agus ar an gcaighdeán is airde i rialachas corparáideach

Agus is cóir dóibh a chinntiú go gcloíonn siad leis an treoir seo a leanas:

- baint le polaitíocht pháirtí – féadfaidh baill foirne bheith páirteach i ngníomhaíocht pholaitiúil, ach is cóir dóibh i gcónaí aird a bheith acu ar a ndualgais phoiblí agus discréd cheart a úsáid. Ní bhainfidh baill foirne úsáid as a bpost i bhForas na Gaeilge ar son tairbhe pholaitiúil pháirtí nó ar son tairbhe pholaitiúil phearsanta, agus ní chomhcheanglóidh siad iad féin nó Foras na Gaeilge le haon pháirtí polaitiúil ar leith;
- saincheistanna comhionannais – is cóir don fhoireann cloí leis an reachtaíocht um comhionannas is infheidhmithe sa dá dhlínse.

LEAS PRÍOBHÁIDEACH/COIMHLINTÍ LEASA

Is cóir don fhoireann bheith eolach ar na contúirtí a bhaineann le fóirchoimhlintí nó coimhlintí measta leasa le linn bheith ag freastal ar a ndualgas i bhForas na Gaeilge, agus baineann na treoirí seo a leanas leo féin agus áirítear gargaolta agus daoine a chónaíonn in aon teach leo. Áiríonn na treoirí seo:

- rialacha maidir le luathaithint - is cóir do bhaill foirne a fhógairt chomh luath agus is féidir go praiticiúil aon leas díreach nó indíreach (airgid nó eile) a chreideann siad go mbaineann sé le haon ghné dá ról mar bhall foirne arbh fhéidir a mheas go laobhfadh sé a mbreithiúnas.
- dearbhú leasa – ní mór do gach ball foirne aon leas pearsanta, pobail nó gnó a d'fhéadfadh bheith i gcomhlint lena bhfostaíocht a fhógairt. Is cóir

seo a dhéanamh ag tús a dtéarma fostaíochta agus a bheith athnuaithe ar a laghad uair sa bhliain dá éis sin;

- clár leasanna ar bhonn bliantúil – coinneofar clár de leasanna na foirne inar chóir go n-áireofaí liosta de leasanna díreacha nó indíreacha airgid agus neamhairgid;
- bronntanas/flaithiúlacht – is cóir do bhaill foirne bheith faichilleach agus iad ag glacadh le flaithiúlacht (ar bith) nó le bronntanais, go háirithe ó eagraíochtaí nó ó dhaoine a bhfuil, nó arbh fhéidir go mbeadh amach anseo, aon leas airgid nó eile acu in oibriú Fhoras na Gaeilge. Is cóir do bhaill foirne an dearcadh a bheith acu gan glacadh lena leithéid de bhronntanais/fhlaithiúlacht. Is cóir comhairle a iarraidh ar an bPríomhfheidhmeannach nó ar bhainisteoir líne faoi bhronntanais/fhlaithiúlacht má tá aon ábhar buairimh díreach nó indíreach ag aon bhall foirne/saorálaí maidir lena iompar féin nó le hiompar aon duine eile.

I gcoitinne, ní cóir flaithiúlacht, bronntanais ná féilteachas a thairiscint nó a ghlacadh ach amháin más gá go fírinneach eolas a thabhairt nó ionadaíocht a dhéanamh thar ceann na heagraíochta;

- oscailteacht – ní mór do bhaill foirne cloí le stráitéis agus treo an Bhoird i gcomhair cloí le haon chód cleachtais maidir le rochtain ar eolas rialtais;
- cosaint eolas oifigiúil - éilítear ar bhaill foirne eolas oifigiúil a choinnítear nó a fuarthas faoi rún, le linn dualgas mar bhaill foirne, a chosaint, agus éilítear orthu cloí le haon ceanglas dlíthiúil a leithéid a dhéanamh;
- nochtadh eolas oifigiúil – ní bhainfidh baill foirne úsáid/mí-úsáid as eolas a fhaightear le linn a bhfostaíochta ar son a leasa phríobháidigh nó pholaitiúil féin nó ar son leas príobháideach nó polaitiúil aon duine eile, agus ní chuirfidh siad chun cinn a leas príobháideach nó daoine, gnólachtaí, gnóthais nó aon eagraíochtaí eile a bhaineann leo;
- rúndacht – ní nochtfaidh baill foirne eolas rúnda nó sonraí aon phlé a dhéantar i bhForas na Gaeilge;
- Árachas agus slánaíocht – déanfaidh an Príomhfheidhmeannach cinnte de go mbeidh i gcónaí clúdach oiriúnach árachais ag baill foirne Fhoras na Gaeilge i gcomhair chur i bhfeidhm a bhfostaíochta;
- fostaíocht sheachtrach – táthar ag dréim leis nach ngabfaidh baill foirne de láimh aon fhostaíocht lasmuigh dá ról laistigh d'Fhoras na Gaeilge, agus sna toscaí sin ba chóir do bhaill foirne an Príomhfheidhmeannach a chur ar an eolas, trína mbainisteoir líne cuí, i gcomhair a fhaofa. Níor chóir d'aon fhostaíocht bhreise cur isteach ar a ndualgais le Foras na Gaeilge.

CUIMSITHEACHT LAISTIGH DEN EAGRAÍOCHT

Maidir lena dhualgais mar fhostaitheoir, géillfidh Foras na Gaeilge leis na ceanglais reachtúla a chuireann Alt 75 den *Northern Ireland Act* (1998) agus an tAcht um Chomhionannas Fostaíochta 1977.

Is cóir aon saincheist a bhaineann le comhionannas a chur faoi bhráid an bhainisteora líne agus, sa deireadh, is féidir í a chur faoi bhráid an Phríomhfheidhmeannaigh i scríbhinn.

TÉARMAÍ AGUS COINNÍOLLACHA

Cloífead i gcónaí le téarmaí agus coinníollacha na fostaíochta mar atá leagtha amach i dtéarmaí agus coinníollacha agus in jabthuaisc na bhfostaithe.

Beidh ag fostaithe, ón mBord agus ón ardbhainistíocht:

- tuiscint shoiléir ar ról an Bhoird;
- tuiscint shoiléir ar a bhfreagrachtaí féin;
- léaráid a thaispeánann struchtúr na foirne;
- príomhthéarmaí aontaithe;
- sonraíocht faoin bpearsa;
- struchtúr pá agus polasaí;
- jabthuaisc;
- téarmaí agus coinníollacha don fhoireann i scríbhinn;
- cóip den pholasaí um chomhdheiseanna;
- cóip den pholasaí um oiliúint;
- cóip den chóras breithmheasa don fhoireann;
- cóip de na rialacha agus na nósanna imeachta um smacht, casaoid agus achomharc;
- cóip den pholasaí um shláinte agus um shábháilteacht;
- cóip den pholasaí um chiapadh;
- cóip den pholasaí um nochtadh scéil;
- cóip den pholasaí agus de nósanna imeachta um chumhdach leanaí;
- cóip den chód iompair don fhoireann;

- cóip den chód iompair do leanaí & do dhaoine óga;
- cóip den chód iompair do thuismitheoirí/chaomhnóirí;
- cóip den pholasaí frithbhulaíochta maidir le leanaí & daoine óga.

NÓSANNA IMEACHTA UM SMACHT, CASAOID AGUS ACHOMHAIRC

Comhaontaíonn Bord Fhoras na Gaeilge agus ionadaithe na bhfostaithe nósanna imeachta um smacht, casaoid agus achomhairc agus is cóir cloí leo i gcónaí.

SAINCHEISTEANNA SLÁINTE AGUS SÁBHÁILTEACHTA

Déanfaidh baill foirne cinnte de go gcloífidh siad le polasaithe sláinte agus sábháilteachta Fhoras na Gaeilge i gcónaí.

ATHBHREITHNITHE AR CHÓD NA FOIRNE

Déanfar athbhreithniú ar Chód Iompair na bhFostaithe ar bhonn bliantúil le leasuithe aontaithe ag an mBord nuair is gá.

FOIREANN

Tá deis iontach ag baill foirne atá ag obair i dteannta le leanaí & daoine óga bheith ina n-eiseamláir dhearfach agus cuidiú le féinmhuinín duine a thógáil.

Táthar ag dréim leis ón bhfoireann:

- sábháilteacht gach linbh & duine óig a chinntiú trí mhaoirseacht chúramach, réamhphleanáil chuí gníomhaíochtaí, agus modhanna sábháilte a úsáid i gcónaí;
- plé le gach leanbh & duine óg go cothrom agus a chinntiú go mothaíonn siad go meastar luach a bheith leo agus gan duine ar bith a fhabhrú;
- gach leanbh & duine óg a spreagadh gan idirdhealú a dhéanamh ar bhonn creidimh, cine, inscne, aicme shóisialta nó easpa cumais;
- gan súgradh garbh nó contúirteach, nó bulaíocht, nó drochtheanga nó iompraíocht mhíchuí a a cheadú;
- léirthuisicint a léiriú d'iarrachtaí gach linbh & duine óig agus gan na daoine óga a ró-thraenáil;
- bheith dearfach, sochaideartha, agus moladh a thairiscint chun cuspóirí na hoibre a chur chun cinn i gcónaí;

- gan ligean d'aon líomhain mí-úsáide dul gan a dhúshlán a thabhairt nó gan a thaifeadadh más cuí. Tá tarlúintí agus timpistí le taifeadadh de réir pholasaí agus nósanna imeachta Fhoras na Gaeilge, agus tá tuismitheoirí/caomhnóirí le bheith curtha ar an eolas;
- timpistí nó tarlúintí de mhí-úsáid líomhnaithe a thuairisciú don duine ainmnithe;
- rochtain a bheith acu ar ghuthán chun teagmháil a dhéanamh láithreach le seirbhísí éigeandála más gá;
- obair foirne a chothú chun sláinte agus sábháilteacht gach linbh & duine óig atá faoina gcúram a chinntiú;
- a chinntiú go gcuirtear i bhfeidhm cearta agus freagrachtaí leanaí & daoine óga;
- mí-úsáid amhrasta a thuairisciú don oifigeach ainmnithe cuí;
- gan mí-úsáid fhisiciúil, mhothúchánach nó ghnéasach a dhéanamh ar leanaí & ar dhaoine óga;
- rúndacht a choinneáil faoi eolas íogair;
- meas a thabhairt ar agus éisteacht le barúlacha leanaí & daoine óga;
- am a ghlacadh le treoracha a mhíniú le cinntiú go dtuigtear i gceart iad;
- a bheith ina n-eiseamláir (maidir le smacht/tiomantas/coinneáil ama). Cuimhnigh gur ó eiseamláir a fhoghlaimíonn leanaí & daoine óga;
- staonadh ó chaitheamh tobac agus alcóil le linn gníomhaíochtaí oibre;
- iad féin a chosaint ó líomhaintí bréagacha trí:
  - gan barraíocht ama a chaitheamh leo féin le leanaí & daoine óga ar shiúl ó dhaoine eile;
  - gan leanaí/ daoine óga a thabhairt abhaile leo;
  - gan garchabhair a thabhairt a mbeidh baint éadaí linbh/duine óig riachtanach chuici mura bhfuil daoine eile i láthair.

Tá an ceart ag baill foirne:

- oiliúint leanúnach agus eolas a bheith ar fáil dóibh ar gach gné de bheith ag obair le leanaí & daoine óga, go háirithe ar chumhdach leanaí;
- tacaíocht maidir le tuairisciú mí-úsáid líomhnaithe;
- bheith in ann teacht ar sheirbhísí gairmiúla tacaíochta;
- déileáil chóir agus chothrom ón lucht bainistíochta;

- a bheith cosanta ó mhí-úsáid ó leanaí & daoine óga, ó dhaoine fásta eile ar baill iad, agus ó thuismitheoirí/chaomhnóirí;
- gan a bheith fágtha gan chosaint agus iad ag obair le leanaí & daoine óga;
- déileálfar láithreach bonn le haon oilghníomh agus mí-iompraíocht ghinearálta agus tuairisceofar é ó bhéal don duine ainmnithe. Má sháraítear an cód go leanúnach iarrfar ar an mball foirne tarraingt siar ón obair, nó cuirfear é/í ar fionraí le pá, ag feitheamh le fiosrú de réir polasaithe agus nósanna imeachta;
- féadann baill foirne dífhostú a achomharc agus is ag lucht na bainistíochta atá sé cinneadh deireanach a dhéanamh.

Is é an tOifigeach Ainmnithe d’Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Seosamh Ó Coinne

Teileafón: (01) 639 8400

Is é an Leas-Oifigeach Ainmnithe d’Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Ciarán Mac Giolla Bhéin

Teileafón: (028) 9089 0970

AGUISÍN 3

DUALGAIS AN OIFIGH AINMNITHE

Tá oifigeach ainmnithe freagrach as bheith ina fhoinse comhairle ar chumhdach leanaí, as gníomhaíocht a chomhordú laistigh den eagraíocht, agus as teagmháil le húdaráis reachtúla agus leis na coláistí, lena ndéantar idirbheartaíocht maidir le socrúcháin oibre do mhic léinn, maidir le cásanna amhrasta nó cásanna iarbhír den mhí-úsáid leanaí.

Déanfaidh siad:

- teagmháil chuí leis an mball sinsearach de na húdaráis reachtúla atá freagrach as cosaint leanaí;
- eolas agus comhairle a chur ar fáil don fhoireann go léir ar shaincheistanna a bhaineann le cosaint leanaí;
- a chinntiú go leantar agus go nuashonraítear, de réir reachtaíocht reatha agus an chleachtais is fearr, polasaí agus nósanna imeachta na heagraíochta um chumhdach leanaí;
- a chinntiú go mbeidh eolas cuí ar fáil nuair a dhéantar aon atreorú agus go ndeimhnítear an t-atreorú i scríbhinn, faoi chlúdach na rúndachta;
- teagmháil leis na húdaráis reachtúla de réir mar is cuí;
- taifead d'aon nochtadh eolais faoi mhí-úsáid a dhéanann leanbh/duine óg le comhalta boird, ball foirne nó saorálaí;
- taifead d'aon amhras a thuiriscíonn ball den fhoireann go bhfuiltear ag mí-úsáid linbh/duine óig;
- cinnte de go bhfuil gach taifead scríofa a baineann le cumhdach leanaí comhdaithe go slán agus faoi rún.

AGUISÍN 4

NÓSANNA IMEACHTA CHUN DÉILEÁIL LE LÍOMHAINTÍ MÍ-ÚSÁID LEANAÍ NÓ DROCH-CHLEACHTAIS IN ÉADAN BAILL FOIRNE

D'fhéadfaí go ndéanfaí líomhain mí-úsáid leanaí faoi bhall foirne ar bith, go háirithe iad siúd a bhíonn i dteagmháil le leanaí & daoine óga agus leis an bpobal.

Tá sé bunriachtanach go mbeidh gach ball foirne eolach ar shaincheisteanna a bhaineann le mí-úsáid agus conas déileáil le líomhaintí mí-úsáide agus droch-chleachtais.

Is cóir i gcónaí líomhain a thuairisciú don Oifigeach Ainmnithe ábhartha. Má bhaineann an bhuairt leis an Oifigeach Ainmnithe, ámh, is cóir tuairisc a dhéanamh don Leas-Oifigeach Ainmnithe.

FIOSRÚ

Má dhéantar gearán mí-úsáide in éadan ball foirne féadfaidh trí chineál fiosraithe a bheith ann:

- Imscrúdú Coiriúil
- Fiosrú maidir le Cosaint Leanaí
- Fiosrú maidir le smacht nó mí-iompar

De thoradh aon líomhain a bheith faighte, *d'fhéadfaí* é bheith ina ábhar réamhfiosraithe. **(Is cóir an t-ábhar a chur ar aghaidh ar dtús chuig na húdaráis reachtúla, agus tabharfaidh siadsan comhairle maidir lena oiriúnaí is a bheadh réamhfiosrú).**

Tar éis réamhfiosraithe féadfar breathnú ar a leanas:

- ar chóir an comhalta boird, an ball foirne nó an saorálaí a bheith curtha ar fionraí ón tseirbhís a fhad is go bhfuil fiosrú á dhéanamh;
- ar chóir fiosrú iomlán a dhéanamh ar an líomhain nó na líomhaintí;
- ar chóir an t-eolas a thabhairt do na péas/na gardaí.

Sa chás nach bhfuil aon mhíniú neamhurchóideach maidir leis an líomhain/na líomhaintí, agus gurb ionann iad agus gníomh/gníomhartha mí-iompar tromchúiseach, féadfaidh Foras na Gaeilge tús a chur le nósanna imeachta inmheánacha smachta.

AGUISÍN 5

TREOIR MAIDIR LE NOCHTADH EOLAIS

Más eol d'aon duine, nó má shíleann sé/sí, go ndearnadh nó go bhfuiltear ag déanamh dochair do leanbh/dhuine óg, nó gur baol do leanbh/dhuine óg, tá dualgas ar an duine sin an buaireamh seo a chur faoi bhráid an Oifigigh Ainmnithe.

A luaithe is atá ball foirne ar an eolas, nó má shíleann sé/sí, go bhfuil dochar á dhéanamh do leanbh/dhuine óg, is cóir dó/di a chinntiú, chomh fada agus is féidir, go gcosnaítear an leanbh/dhuine óg ó aon chúinsí a d'fhéadfadh bheith contúirteach. Níl aon chumhacht ag an oibrí idirghabháil dhíreach a dhéanamh agus ní mór dó/di an nós tuairiscithe seo a leanas a leanúint. Tá sreabhchart a bhaineann leis an nós imeachta tuairiscithe in Aguisín 5.1.

A luaithe agus atá ball foirne ar an eolas, nó má shíleann sé/sí, go bhfuil baol dochair ann, tá sé ríthábhachtach go dtuairisceoidh sé/sí an tarlúint don Oifigeach Ainmnithe láithreach.

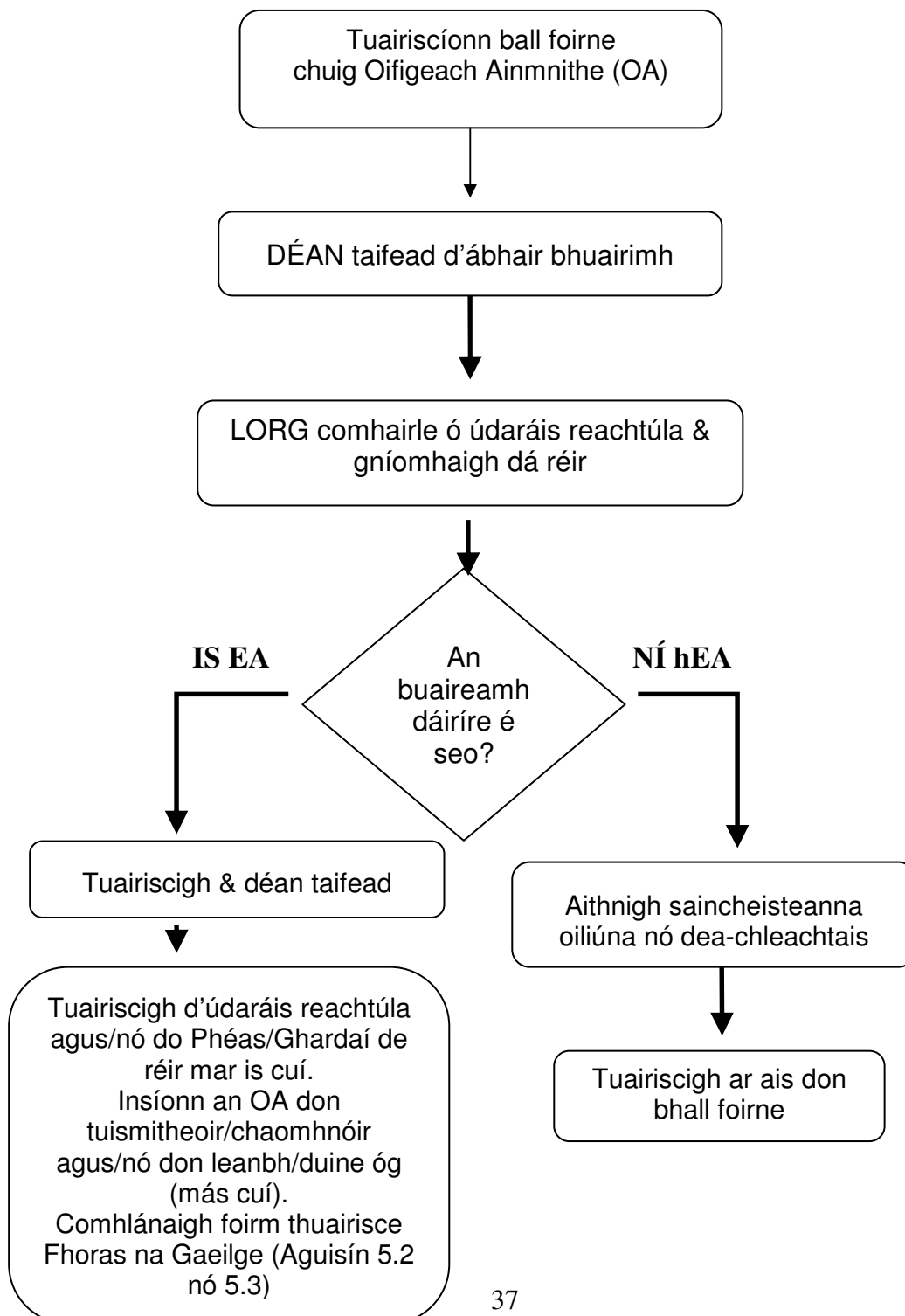
Chun cuidiú leis an bhfoireann agus le saorálaithe déileáil le cúinsí ina bhfuil nochtadh eolais faoi mhí-úsáid déanta ag leanbh/dhuine óg, tugann Aguisín 6 treoir ar conas ba cheart agus conas nár cheart plé leis.

AGUISÍN 5.1

NÓSANNA IMEACHTA I GCOMHAIR SAINCHEISTEANNA UM CHUMHDACH LEANAÍ NUAIR ATÁTHAR AG OBAIR LE LEANAÍ & DAOINE ÓGA

Cuimhnigh: Ná coinnigh eolas agat féin agus ná féach le fiosrú a dhéanamh. Tuiriscigh chuig d'Oifigeach Ainmnithe. Má bhaineann an bhuairt leis an Oifigeach Ainmnithe, tuiriscigh chuig an Leas-Oifigeach Ainmnithe.

SREABHCHAIRT

AGUISÍN 5.2

IS É AN DOICIMÉAD SEO FOIRM CHAIGHDEÁNACH FHORAS NA GAEILGE I GCOMHAIR BUARHA MAIDIR LE COSAINT LEANAÍ AGUS/NÓ LEAS A THUAIRISCIÚ I **DTUAISCEART ÉIREANN**

FOIRM THUAIRISCE UM BHUARHA AMHRASTA MAIDIR LE CUMHDACH LEANAÍ
Is cóir ceistanna a fhreagairt go hiomlán.

Is cóir go bhfanfaidh an tuairisc faoi rún agus go gcoinneoidh AN tOIFIGEACH AINMNITHE í slán

Ainm an Duine atá ag déanamh na tuairisce:

Ainm na hEagraíochta:

Ainm an Linbh/Duine Óig:

Aois:

Ainm Tuismitheoirí/Caomhnóirí:

Seoladh Baile:

Cód Poist

Uimhir Theileafóin

BUAIREAMH:

Comhlánaigh an bosca thíos, le do thoil, más ea go bhfuil nochtadh eolais déanta ag an leanbh/duine óg.

Cá huair a tharla an nochtadh eolais/bhuairt? (Cuir dáta/am san áireamh)

Cár tharla an nochtadh eolais/bhuairt?

Cad iad na dálaí arbh é a dtoradh an nochtadh eolais/bhuairt?

An raibh daoine eile i láthair ag am an nochtaithe eolais/an ábhair bhuartha?

Bhí   Ní raibh

Má bhí, luaigh, le do thoil, ainmneacha/poist

Cad é nádúr an nochtaithe eolais/ábhair bhuartha?

Tabhair focail an linbh/duine óig go cruinn beacht le do thoil

Déan cur síos ar aon chomharthaí de ghortú fisiciúil is léir ar an leanbh/duine óg

Déan cur síos ar aon chomharthaí/athruithe mothúchánacha nó iompraíochta a bhreathnaítear sa leanbh/duine óg

An bhfuil aon duine ainmnithe nó milleánaithe mar chuid de na líomhaintí (má tá, taifeadaigh sonraí le do thoil)?

Cén ghníomhaíocht amach anseo atá aontaithe/socraithe?

Sínú:	Dáta:
Atreoraithe chuig: -	
_____	_____
Oifigeach Ainmnithe	Dáta:
<p>Tá treoir forbartha ag Foras na Gaeilge i gcomhréir leis an <i>Data Protection Act</i> 1998: agus tá aontaithe acu gur cóir taifid d'atreoruithe chuig comhlachtaí reachtúla i dtaca le saincheist a bhaineann le cosaint leanaí faoi leanbh/dhuine óg a choinneáil go cionn seacht mbliana. Ba chóir an t-eolas seo a bheith glasáilte ar shiúl i gcaibinéad slán agus srian dhian a choinneáil ar na heochracha.</p>	

AGUISÍN 5.3

IS É AN DOICIMÉAD SEO FOIRM CHAIGHDEÁNACH FHORAS NA GAEILGE I GCOMHAIR BUARThA MAIDIR LE COSAINT LEANAÍ AGUS/NÓ LEAS A THUAIRISCIÚ I **BPOBLACHT NA HÉIREANN**

FOIRM CHAIGHDEÁNACH I GCOMHAIR BUARThA MAIDIR LE COSAINT LEANAÍ AGUS/NÓ BUARThA LEASA A THUAIRISCIÚ

I gcás Éigeandála nó Iasmuigh d'uaireanta an Bhoird Sláinte, is cóir teagmháil a dhéanamh leis an nGarda Síochána

Chuig Ceannaire Foirne na nOibrithe Sóisialta:

1. Sonraí an Linbh/Duine Óig:

Ainm: _____

Fireann: Baineann:

Seoladh: _____

_____

Aois/Dáta Breithe: _____

Scoil: _____

1a. Ainm na Máthar: _____

Ainm an Athar: _____

Seoladh na Máthar murarb ionann agus seoladh an linbh/duine óig:

Uimhir Ghutháin: _____

Seoladh an Athar murarb ionann agus seoladh an linbh/duine óig:

Uimhir Ghutháin: _____

1b. Socruithe Cúraim agus caomhnóireachta i dtaca leis an leanbh, más eol:

1c. Comhdhéanamh an Teaghlaigh:

Ainm	Gaol leis an leanbh/duine óg:	Dáta Breithe	Eolas Breise e.g. Scoil/Slí Bheatha

Tabhair do d'aire: Ní mór foirm ar leith a chomhlánú i leith gach linbh/duine óig a bhfuiltear ag tuairisciú faoi.

2. Sonraí na buartha (na mbuartha), na líomhna (na líomhaintí) nó dátaí, amanna an tarlaithe (na dtarluithe), cé a bhí i láthair, cur síos ar aon ghortú breathnaithe, dearcadh an tuismitheora, dearcadh an linbh (más eol):

3. Sonraí duine (daoine) a líomhnaítear é/í a bheith ina ábhar buartha maidir leis an leanbh/duine óg:

Ainm: _____ Aois: _____

Fireann: Baineann:

Seoladh:

Gaol leis an leanbh/duine óg:

Slí bheatha: _____

4. Ainm agus Seoladh pearsanra nó gníomhaireachtaí eile atá bainteach leis an leanbh/duine óg seo:

Oibrithe Sóisialta: _____

Scoil: _____

Altra Sláinte Poiblí _____

Gardaí: _____

Dochtúir Ginearálta _____

Naíonra/Naíolann/Cumann Óige: _____

Ospidéal: _____

Eile, Sonraigh e.g. Grúpaí óige, Cumainn larscoile:

5. An bhfuil na Tuismitheoirí/Caomhnóirí Dleathacha ar an eolas faoin atreorú seo chuig Roinn na hOibre Sóisialta?

Tá Níl

Má tá, cad é a ndearcadh?

_____

6. Ainm an Duine atá ag tuairisciú na mbuarthaí: (Féach, le do thoil, Nótaí Treoracha maidir le teorainneacha ar an rúndacht)

Ainm: _____

Slí bheatha: _____

Seoladh: _____

Uimhir Ghutháin: _____

Nádúr agus méid na teagmhála leis an Leanbh/Teaghlach:

7. Sonraí an Duine atá ag comhlánú na foirme:

Ainm: _____

Dáta: _____

Slí bheatha: _____

Síniú: _____

AGUISÍN 6

TREOIR AR CONAS DÉILEÁIL LE NOCHTADH EOLAIS NÓ ÁBHAR BUAIRIMH MÍ-ÚSÁIDE

<u>Déan a leanas</u>	<u>Ná déan a leanas</u>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fan socair ▪ Éist agus clois ▪ Tabhair am don leanbh/duine óg a bhfuil uathu a rá agus deimhnigh dóibh go bhfuil an rud ceart déanta acu an t-eolas a nochtadh – ní orthusan atá an locht. ▪ Déan taifead i scríbhinn den méid a dúradh a luaithe agus is féidir ▪ Tuairiscigh don Oifigeach Ainmnithe nó don Leas-Oifigeach Ainmnithe san eagraíocht ▪ Déan taifead de do thuairisc.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ná cuir scaoll/eagla ar an leanbh/duine óg ▪ Ná cuir ceisteanna treoracha nó ná déan tuarimíocht ▪ Ná tabhair gealltanais agus ná haontaigh rún a choinneáil ▪ Ná fiosraigh faoi mhionsonraí na mí-úsáide ▪ Ná cuir ar an leanbh/duine óg an scéal a athrá mura bhfuil gá ann ▪ Ná téigh ionsar an mí-úsáideoir líomhanta agus ná tabhair a d(h)úshlán

Níor cheart riamh ná choíche d'aon bhall aonair foirne féacháil le déileáil le fadhb na mí-úsáide ar a c(h)onlán féin.

Ní ar an duine a fhaigheann amach ar dtús faoi chás mí-úsáide líomhanta nó amhrasta atá an fhreagracht a shocrú cé acu ar tharla nó nár tharla mí-úsáid. Tasc is ea é sin do na gníomhaireachtaí profisiúnta tar éis atreorú a bheith curtha chucu a léiríonn buairt faoi leanbh/dhuine óg.

Is é príomhfhreagracht an chéad duine a shíleann go bhfuil, nó a ndeirtear leis/léi go bhfuil, mí-úsáid ann ná a chinntiú go nglactar go dáiríre lena mbuairt.

APPENDIX 7

POLASAITHE UM NOCHTADH SCÉIL

Is mian le Foras na Gaeilge a chinntiú go bhfuil na leanaí & daoine óga lena mbíimid ag obair, chomh maith lenár bhfoireann, eolach nach gcuirfidh Foras na Gaeilge suas le haon ghníomhaíocht amhail calaois nó míchleachtas agus gur mó an tairbhe d'Fhoras na Gaeilge ach a leithéid de chleachtais a aithint go tapa agus a dhíchur.

Aithníonn Foras na Gaeilge gur minic a fhoireann a bheith ar na chéad daoine a shíleann nó a mbíonn a fhios acu go bhfuil rud éigin cearr. Táimid go hiomlán tiomanta do dhéileáil go freagrach agus go gairmiúil le fíorábhair bhuairimh na foirne maidir le calaois agus cleachtais mhídhleathacha eile.

Ceadaigh na hiarthéacsanna, le do thoil, i gcomhair tuilleadh eolais faoi na socrúithe um nochtadh scéil laistigh d'Fhoras na Gaeilge.

AGUISÍN 8

GRIANGHRAIF AGUS ÍOMHÁNNA DE LEANAÍ & DHAOINE ÓGA

Bhí buartha ann faoin na rioscaí do leanaí & do dhaoine óga a spreagann úsáid grianghraif ar shuíomhanna Idirlín agus i bhfoilseacháin eile. Is féidir grianghraif a úsáid chun leanaí & daoine óga a aithint nuair atá eolas pearsanta ina dteannta – seo X a chónaíonn ag Y agus atá ina bhall de chumann Z agus a bhfuil dúil aige i ngrúpa áirithe ceoil. De bharr an eolais seo d’fhéadfadh leanbh/duine óg bheith sorochtana do dhuine a d’fhéadfadh bheith ag iarraidh tosú ag “grúmaeireacht” an linbh/duine óig sin i gcomhair mí-úsáide. Chomh maith leis sin, féadfar ábhar an ghrianghraif a úsáid nó a leasú i gcomhair úsáid mhíchuí. Tá fianaise ann go bhfuil an t-ábhar leasaithe seo ag déanamh a bhealaigh go dtí suíomhanna um phornagrafaíocht leanaí.

Tá socraithe ag Foras na Gaeilge nach mór dúinn polasaí a fhorbairt maidir le húsáid íomhánna leanaí & daoine óga ar ár suíomh Gréasáin agus i bhfoilseacháin eile. Tá machnamh déanta againn ar na cineálacha íomhánna atá oiriúnach agus a léiríonn go cuí ár gcuid oibre, gan leanaí & daoine óga a chur faoi níos mó riosca. Tá cinnte déanta againn de go dtacaíonn tuismitheoirí/caomhnóirí leis an bpolasaí seo. Agus na rioscaí féideartha a bhaineann le húsáid íomhánna d’obair Fhoras na Gaeilge á measúnú, is é an toisc is tábhachtaí an fhéidearthacht a bhaineann le húsáid mhíchuí d’íomhánna leanaí & daoine óga.

Trí fheasacht ar na rioscaí féideartha a mhéadú agus céimeanna cuí a ghlacadh is féidir an fhéidearthacht go dtarlóidh mí-úsáid a laghdú.

Déanfaidh Foras na Gaeilge a leanas:

- meabhrú faoi shamhlacha nó léaráidí a úsáid má táimid ag cur gníomhaíochta chun cinn;
- úsáid ainm agus sloinne daoine i ngrianghraif a sheachaint. Laghdaíonn seo an riosca go mbeidh aire mhíchuí gan iarraidh ó dhaoine laistigh agus lasmuigh d’Fhoras na Gaeilge.

TREOIR

- Má ainmnítear an leanbh/duine óg, seachain nach n-úsáidtear a g(h)rianghraf.
- Má úsáidtear grianghraf, seachain nach n-ainmnítear an leanbh/duine óg.
- Iarr cead linbh/duine óig a íomhá a úsáid. Deimhníonn sé seo go bhfuil siad ar an eolas faoin mbealach a bhfuiltear a dul a úsáid na n-íomhánna chun Foras na Gaeilge a léiriú. Bealach amháin le seo a fháil is ea foirm cheadaithe linbh/duine óig.
- Ná húsáid ach íomhánna de leanaí & de dhaoine óga atá gléasta go cuí chun an riosca go dtarlódh úsáid mhíchuí a laghdú. Maidir leis an ábhar féin, tá sé deacair a shonrú cad é go díreach atá oiriúnach nuair a chuirtear san áireamh éagsúlacht leathan gníomhaíochtaí. Is léir, áfach, go bhfuil gníomhaíochtaí

áirithe ann, (i.e. snámh, cleas-ghleacaíocht agus imeachtaí faoin spéir), mar a bhfuil an riosca go mbeadh mí-úsáid fhéideartha ann i bhfad níos mó ná imeachtaí eile. Leis na himeachtaí seo is cóir ábhar an ghrianghraif a dhíriú ar an ngníomhaíocht seachas ar leanbh/dhuine óg faoi leith agus ba chóir seatanna ar an aghaidh iomlán nó ar an gcorp iomlán a sheachaint. Mar shampla, bheadh seatanna de leanaí & de dhaoine óga i linn snámha oiriúnach nó, más ar thaobh na linne atá siad, ón gcoim nó ón ngualainn suas.

- Cruthaigh nós imeachta aitheanta chun úsáid íomhánna mí-oiriúnacha a thuairisciú chun na rioscaí do leanaí & do dhaoine óga a laghdú. Lean ár bpolasaí agus ár nósanna imeachta um Chumhdach Leanaí, ag cinntiú go gcoinnítear an tOifigeach Ainmnithe agus na gníomhaireachtaí reachtúla ar an eolas.

Tá a leanas déanta ag Foras na Gaeilge:

- tá cinneadh déanta maidir leis na cineálacha íomhá a léiríonn go cuí obair Fhoras na Gaeilge don Ghréasán agus do mheáin eile;
- breathnaíodh ar an méid machnaimh a dhéanaimid ar úsáid íomhánna leanaí & daoine óga i bhfoilseacháin eile, mar shampla, na próisis atá ann chun íomhánna oiriúnacha a úsáid i gcomhair nuachtlitreacha agus irisí. Machnamh breise a dhéanamh maidir le híomhánna leanaí & daoine óga a úsáidtear ar an suíomh Gréasáin.

TREOIRLÍNTE MAIDIR LE HÚSÁID TREALAMH SCANNÁNAÍOCHTA LEICTREONACH AG ÓCÁIDÍ

Déanfaidh Foras na Gaeilge a leanas:

- treoir shoiléir faoi cad é a mheastar a bheith oiriúnach i dtaca le hábhar agus le hiompar;
- cruthúnas aitheantais a thabhairt don ghrianghrafadóir oifigiúil nach mór a chaitheamh i gcónaí;
- a insint do na leanaí & daoine óga agus tuismitheoirí/caomhnóirí go mbeidh grianghrafadóir i láthair ag ócáid agus a chinntiú go bhfuil cead tugtha acu maidir le físeáin nó grianghraif a thógáil agus a fhoilsiú;
- gan rochtain neamh-mhaoirsithe a cheadú ar leanaí & ar dhaoine óga, nó seisiúin aonair ghrianghrafadóireachta a cheadú ag ócáidí;
- gan seisiúin ghrianghrafadóireachta a fhaomhadh/cheadú lasmuigh de na hócáidí nó ag baile linbh/duine óig;
- a chinntiú, más rún do thuismitheoirí/chaomhnóirí nó do dhaoine eile grianghraif nó físeáin a ghlacadh ag ócáid, go gcuirí in iúl dóibh siúd chomh maith faoina bhfuilimid ag dréim leis.
- iarraidh ar lucht féachana clárú ag ócáid más mian leo trealamh

grianghrafadóireachta a úsáid;

- a insint do leanaí & do dhaoine óga agus do thuismitheoirí/chaomhnóirí, má tá ábhar buairimh acu, gur féidir leo seo a thuairisciú don bhainisteoir;
- a mholadh d'aon duine a bhfuil ábhar buairimh acu maidir le grianghrafadóireacht atá mí-oiriúnach nó a chuireann isteach, an t-ábhar buairimh seo a thuairisciú do bhainisteoir na hócáide agus déanfar taifead den bhuaireamh seo díreach cosúil le haon bhuaireamh eile a bhaineann le cosaint leanaí.

AGUISÍN 9

TREOIRLÍNTE FRITH-BHULAÍOCHTA ATÁ ÁBHARTHA DO LEANAÍ & DO DHAOINE ÓGA

Déanfaidh gach duine ar leith:

- meas a thabhairt ar an riachtanas atá ag gach leanbh/duine óg le timpeallacht mar a bhfuil sábháilteacht, slándáil, moladh, aitheantas agus deis chun freagracht a ghlacadh ar fáil, agus ar a gceart chuici sin;
- meas a thabhairt ar mhothúcháin agus ar dhearcadh gach duine;
- a aithint go bhfuil gach duine tábhachtach agus gur de bharr na ndifríochtaí atá eadrainn atá gach duine againn speisialta;
- tuiscint a léiriú do dhaoine eile trína dtréithe, a gcomaoin agus a ndul chun cinn féin a aithint;
- sábháilteacht a chinntiú trí rialacha agus trí chleachtais a bheith mínithe go cúramach agus iad a bheith léirithe ionas go bhfeicfidh cách iad.

BULAÍOCHT

Ní ghlacfar le bulaíocht agus ní ligfear le haon duine í. Déileálfar le gach cineál bulaíochta.

- Féadtar a leanas a áireamh sa bhulaíocht:
  - brú fisiciúil, ciceáil, bualadh, liomóg, etc.;
  - baisteachán, tarcaisne, ráfláil, spochadh dianseasmhach agus ciapadh mothúchánach trí mhagadh, náiriú agus buan-neamhaird ar dhaoine;
  - achasáin, graifítí agus gothaí atá seicteach/chiníoch;
  - ráitis agus/nó moltaí gnéasacha;
  - teagmháil fhisiciúil gan iarraidh.
- Tá leanaí & daoine óga ó mhionlaigh eitneacha, leanaí & daoine óga faoi mhíchumas, daoine óga atá aerach nó leispiach, nó a bhfuil deacrachtaí foghlama acu, níos soghonta ag an bhfoirm seo mí-úsáide agus, go deimhin, d'fhéadfadh sé go mbeifí ag díriú orthu.
- Tá an fhreagracht ar gach duine bheith ag obair le chéile leis an mbulaíocht a stopadh – an leanbh/duine óg, na tuismitheoirí/caomhnóirí, an ball foirne.
- Cuirfear ar bun fóraim chuí laistigh den eagraíocht, mar is gá, lena n-áirítear leanaí & daoine óga, tuismitheoirí/caomhnóirí agus an fhoireann chun tabhairt faoin mbulaíocht, monatóireacht a dhéanamh uirthi agus í a stopadh.

- Tiomantas an bhulaíocht a aithint go luath agus gníomhaíocht phras, chomhchoiteann le déileáil léi.
- Is cóir polasaí agus cleachtas a chomhaontú trí comhairliúchán le Foras na Gaeilge agus leis an bhfoireann.
- Is cóir leanaí & daoine óga a spreagadh le ról a ghlacadh maidir le stop a chur leis an mbulaíocht.
- Is cóir polasaí agus cleachtas a athbhreithniú go rialta i bhfianaise riachtanas athraitheach agus athruithe lena nglacann gníomhaireachtaí eile (e.g. scoileanna).

TACAÍOCHT DON LEANBH/DUINE ÓG

- Is cóir a fhios a bheith ag leanaí & daoine óga cé a éistfidh leo agus a thabharfaidh tacaíocht dóibh.
- Is cóir gur ball foirne a bhfuil taithí aige (an t-oifigeach ainmnithe) a thugann aon chomhairle agus cúnaimh.
- Is cóir teacht a bheith ag leanaí & daoine óga ar uimhreacha Cabhairlíne.
- Is cóir a insint do leanaí & do dhaoine óga cad é atá á thaifeadadh, cén comhthéacs in bhfuiltear á thaifeadadh agus cad chuige.
- Is cóir córais a chur ar bun chun an doras a oscailt do leanaí & do dhaoine óga ar mian leo labhairt faoin mbulaíocht nó faoi aon saincheist eile a bhaineann leo. Is gá bacanna a bhriseadh síos chun a chur ar chumas leanaí & daoine óga dul ionsar dhaoine fásta.
- Éistfear go cúramach le haon duine a thuairiscíonn teagmhas bulaíochta agus tabharfar tacaíocht dóibh, is cuma más é an leanbh/duine óg atá ag bulaíocht air nó an leanbh/duine óg atá ag déanamh na bulaíochta.
- Déanfar fiosrú oibiachtúil ar aon teagmhas bulaíochta a thuairiscítear agus is é a bheidh i gceist ná éisteacht chúramach le gach duine páirteach.
- Tabharfar tacaíocht do leanaí & do dhaoine óga a bhfuiltear ag bulaíocht orthu agus tabharfar cabhair chun seasamh lena gceart súgradh agus maireachtáil i dtimpeallacht shlán a cheadaíonn a bhforbairt shláintiúil.
- Tabharfar tacaíocht agus spreagadh dóibh siúd a dhéanann bulaíocht stad den bhulaíocht.
- Is cóir bearta smachta a sheachaint má bhaineann tréimhsí fada aonraithe leo, nó má dhéanann siad a bheag de dhaoine nó má chuireann siad cuma amaideach orthu nó má mhothaíonn daoine amaideach dá ndeasca os

comhair daoine eile.

TACAÍOCHT DO THUISMITHEOIRÍ/CHAOMHNÓIRÍ

- Is cóir treoir Fhoras na Gaeilge i leith na bulaíochta a chur in iúl do thuismitheoirí/chaomhnóirí.
- Pléifear aon teagmhas bulaíochta le thuismitheoirí/caomhnóirí an linbh/duine óig.
- Iarrfar comhairle ó thuismitheoir/chaomhnóir agus déanfar comhaontuithe ar an ngníomhaíocht ar chóir a dhéanamh.
- Tabharfar eolas agus comhairle ar láimhseáil na bulaíochta .
- Is cóir tacaíocht a thairiscint do thuismitheoirí/chaomhnóirí, lena n-áirítear eolas ar ghníomhaireachtaí eile nó ar línte tacaíochta.

AGUISÍN 10

TREOIRLÍNTE MAIDIR LE SÍOB A THABHAIRT DO LEANBH/DHUINE ÓG I DO CHARR

Féadann an tsaincheist a bhaineann le síob a thabhairt do leanaí & do dhaoine óga a bheith iontach leochaileach don fhoireann agus do thuismitheoirí/chaomhnóirí. Molann Foras na Gaeilge don fhoireann gan leanaí & daoine óga a thabhairt ar aistear leo féin i ngluaisteán. Táthar tagtha ar an dearcadh seo de réir mar atá forás tagtha ar ár n-eolas orthu siúd ar mian leo dochar a dhéanamh do leanaí & do dhaoine óga. Ar an drochuair ní mór dúinn aghaidh a thabhairt ar an bhfíric go rachaidh mionlach de dhaoine eile isteach in eagraíocht a bhaineann le leanaí & daoine óga chun rochtain a fháil ar leanaí & ar dhaoine óga, agus inghlacthacht a chruthú faoina ról, ag cruthú creidiúna faoina dteagmháil le leanaí & daoine óga.

Is léir gurb é an cleachtas is fearr ná gan síob a thabhairt do leanbh/dhuine óg leis/léi féin.

Mura bhfuil aon rogha eile fágtha agus go gcaithfidh duine fásta síob a thabhairt do leanbh/dhuine óg, tá roinnt bearta sábháilteachta ann a mholann Foras na Gaeilge a bheith curtha i bhfeidhm chun an riosca a íoslaghdú:

- is cóir é a bheith aontaithe ag an tiománaí, cosúil le gach ball foirne a bhfuil rochtain acu ar leanaí & ar dhaoine óga, dearbhú Sheiceáil Access NI/na nGardaí a bheith déanta orthu. Is cóir freisin ceadúnas tiomána an tiománaí a bheith feicthe ag Foras na Gaeilge le cinntiú nach bhfuil aon droimscríobh air;
- is cóir na thuismitheoirí/caomhnóirí a bheith curtha ar an eolas faoin duine a thabharfaidh síob don leanbh/duine óg, na cúiseanna leis sin, agus cá fhad a mhairfidh an t-aistear;
- is cóir duine nach an tiománaí é labhairt leis an leanbh/duine óg faoi na socruithe taistil agus le seiceáil go bhfuil siad compordach faoina bhfuil beartaithe;
- ní mór don tiománaí (agus d'Fhoras na Gaeilge) a chinntiú go bhfuil árachas acu síob a thabhairt do dhaoine eile, go háirithe má tá post le tuarastal acu nó má tá siad ag éileamh costas.
- is cóir don tiománaí a fhéacháil le níos mó ná leanbh/duine óg amháin a bheith sa ghluaisteán;
- is cóir an duine a fhágann na leanaí & daoine óga ag baile a mhalartú; laghdódh sé seo an riosca duine amháin i gcónaí a bheith leis féin leis an leanbh/duine óg;
- is cóir pointe teagmhála agus guthán póca a bheith ag an tiománaí ar eagla go gclisfeadh ar an ngluaisteán;
- is cóir a chinntiú go bhfuil leanaí & daoine óga feasach ar a gcearta agus go bhfuil duine ann ar féidir leo dul chuige le aon bhuairt a d'fhéadfadh bheith acu

a thuairisciú. Má chruthaítear cultúr sábháilteachta laistigh d'Fhoras na Gaeilge is mó an seans go labharfaidh an leanbh/duine óg le duine eile má tá sé/sí míchompordach faoi chúinsí;

- Is cóir do leanaí & do dhaoine óga criosanna sábhála a chaitheamh i gcónaí. Tá freagracht dhlíthiúil ar an tiománaí a chinntiú go gcaitheann leanbh faoi 14 crios sábhála (i.e., is ar an duine fásta a bheadh aon fíneáil), ach tá an fhreagracht mhorálta air a chinntiú go gcaitheann gach paisinéir crios sábhála.

Cosúil le gach comhairle, ní dhéanfaidh na modhanna iompair seo ach an riosca a mhaolú: Is é an chomhairle is fearr ná gan síob a thabhairt do leanaí & do dhaoine óga leo féin i ngluaisteán.

AGUISÍN 11

TREOIRLÍNTE MAIDIR LE LEANBH/DUINE ÓG A THABHAIRT AR THURAS AR SHIÚL

D'fhéadfadh ceardlanna cónaitheacha agus am ar shiúl ón mbaile a bheith mar chuid d'imeachtaí agus de ghníomhaíochtaí. Ach beidh leibhéal áirithe pleanála ag teastáil fiú agus an turas is simplí i gcosúlacht i gceist. Seo a leanas breac-chuntas ar roinnt saincheistanna nach mór breathnú orthu maidir le taisteal le leanaí & daoine óga.

Cumarsáid le:

- leanaí & daoine óga – is cóir iad a bheith eolach ar na pleananna taistil, an suíomh agus an t-am le tógáil, an t-am pillte agus aon chostais. Is cóir tuiscint shoiléir a bheith ag leanaí & daoine óga ar an gcaighdeán iompraíochta a bhfuiltear ag súil leis uatha. Ní mór a fhios a bheith ag leanaí & daoine óga cad é a chaithfidh siad a thabhairt leo;
- is cóir tuismitheoirí/caomhnóirí a bheith curtha ar an eolas faoin méid thuas agus ní mór foirm toilithe a bheith comhlánaithe acu a shonraíonn aon saincheist leighis ar cóir an bainisteoir/ceannaire aitheanta a bheith ar an eolas faoi. Is cóir ainm agus sonraí teagmhála an bhainisteora/cheannaire ainmnithe a bheith ag tuismitheoirí/caomhnóirí i gcás éigeandála;
- ní mór a chur in iúl do bhaill eile den fhoireann cad iad a bhfreagrachtaí roimh an turas. Más aistear fada atá sa turas, tá sé tábhachtach cúrsa taistil a bheith ag gach ball den fhoireann.

CÓIR TAISTIL

Bunphointí is ea iad seo a leanas:

- cinntigh go bhfuil ceadúnas cuí agus bailí ag an tiománaí;
- cuir ar leataobh méid cuí ama chun an t-aistear a chur i gcrích;
- cuir san áireamh tionchar tráchta agus dálaí aimsire;
- más mionbhus atá in úsáid deimhnigh go bhfuil na suíocháin go léir ag amharc chun tosaigh agus go bhfuil criosanna sábhála ann más leanaí & daoine óga atáthar á n-iompar. An bhfuil taithí ag an tiománaí mionbhus a thiomáint?
- cinntigh go gcaitheann ceannairí agus leanaí & daoine óga criosanna sábhála;
- seiceáil go bhfuil árachas cuí ann don aistear;
- soiléirigh riachtanais mhaoriseachta le ceannairí eile. Ní cóir glacadh leis gur maoirseoir é an tiománaí le linn an aistir;
- deimhnigh go bhfuil an feithicil ródacmhainneach.

CÓIMHEAS

Ag brath ar an ngníomhaíocht, féadfaidh cóimheas duine fásta le leanbh/duine óg athrú, ach de ghnáth is gá cibé a mheasfaí a bheith cuí a mhéadú nuair atáthar ag taisteal as baile.

ÁRACHAS

Maraon le hárachas an mhionbhus/ghluaisteáin, ní mór don bhainisteoir a chinntiú go gclúdaíonn árachas ginearálta na heagraíochta taisteal go hócáidí seachtracha.

ÉIGEANDÁLACHA

Deimhnigh go bhfuil an fheithicil clúdaithe in aghaidh cliseadh agus aisghabháil. Is cóir ar a laghad duine amháin de na ceannairí a bheith oilte i nósanna imeachta garchabhrach agus is cóir fearas garchabhrach a bheith ar fáil. Is cóir go mbeidh teacht ag an gceannaire ar ghuthán póca agus ar shonraí teagmhála do na leanaí & daoine óga go léir.

Níl sa mhéid seo thuas ach bunphointí comhairle agus ní treoirlínte cuimsitheacha iad.

AGUISÍN 12

CÓD IOMPAIR DO LEANAÍ & DO DHAOINE ÓGA A FHREASTALAÍONN AR IMEACHTAÍ A DTUGANN FORAS NA GAEILGE MAOINIÚ NÓ TACAÍOCHT DÓIBH

Tá Foras na Gaeilge tiomanta go hiomlán do chumhdach leanaí & daoine óga agus do chothú a leasa. Creideann Foras na Gaeilge go bhfuil sé tábhachtach go léireodh an fhoireann agus tuismitheoirí/caomhnóirí a bhfuil baint acu le Foras na Gaeilge meas agus tuiscint i gcónaí ar shábháilteacht agus leas daoine eile. Mar sin de, spreagtar leanaí & daoine óga a bheith oscailte i gcónaí agus aon bhuaireamh nó gearán a bheadh acu faoi aon ghné d'Fhoras na Gaeilge a roinnt leis an Oifigeach Ainmnithe.

Is cóir eispéaras dearfach a bheith ag leanaí & daoine óga a fhreastalaíonn ar ghníomhaíochtaí a bhaineann le Foras na Gaeilge, mar ar féidir leo rudaí nua a fhoghlaim i dtimpeallacht shábháilte agus dhearfach.

Mar leanbh/dhuine óg a bhaineann le Foras na Gaeilge táthar ag súil leis uait go gcloífidh tú leis an gcód iompair seo a leanas.

Táthar ag dréim leis ó leanaí & ó dhaoine óga:

- bheith dílis agus an dara seans a thabhairt dá gcairde;
- bheith cairdiúil agus fáilte ar leith a fhearadh ar leanaí & ar dhaoine óga nua;
- a bheith tacúil agus tiomanta do leanaí & do dhaoine óga eile, agus sólás a thairiscint nuair is gá;
- gan páirt a ghlacadh i bpiarbhrú míchuí agus gan daoine eile a bhrú chun rud a dhéanamh nach bhfuil ag teastáil uathu a dhéanamh;
- fanacht laistigh de theorainneacha sainmhínithe an limistéir shonraithe don ghníomhaíocht;
- bheith béasach agus éisteacht le gach treoir ón bhfoireann/saorálaí atá i mbun na gníomhaíochta. Fanacht laistigh de na rialacha agus meas a léiriú don fhoireann agus dá gcinntí;
- aire a thabhairt do threalamh daoine eile, trealamh de chuid Fhoras na Gaeilge san áireamh;
- ní mór do gach leanbh & duine óg meas a bheith acu ar chearta, dhínit agus fhiúntas gach rannpháirtí gan bheann ar aois, inscne, cumas, cine, cúlra cultúrtha nó creideamh nó féiniúlacht ghnéasach;
- staonadh ó dhrochtheanga nó ó thagairtí ciníocha/seicteacha a úsáid. Áirítear leis seo bulaíocht le teicneolaíochtaí úra, amhail seomraí comhrá, láithreáin líonraithe shóisialta nó téacsáil;

- staonadh ó bhulaíocht nó ó shúgradh garbh agus contúirteach;
- cloí le hamanna a aontaítear i gcomhair gníomhaíochtaí agus a chur in iúl don fhoireann má tá siad ag dul a bheith mall;
- éadaí oiriúnacha a chaitheamh, atá fóirsteanach don ghníomhaíocht mar a aontaítear leis an bhfoireann;
- aon táillí i gcomhair gníomhaíochtaí a íoc go pras más gá;
- meas a léiriú do dhaoine eile;
- iad féin a choinneáil sábháilte;
- iompraíocht mhí-chuí nó dálaí atá rioscach do dhaoine eile a thuairisciú;
- a bheith cóir cothrom agus iontaofa;
- meas a léiriú don fhoireann;
- dúshlán a thabhairt ar bhulaíocht ar do phiaraí nó í a thuairisciú;
- meas a léiriú do dhaoine ó eagraíochtaí eile;
- gan caimiléireacht a dhéanamh agus gan bheith foréigineach nó ionsaitheach.
- cuidiú le háit THAITNEAMHACH a dhéanamh de d'eagraíocht.

Ní ceadmhach do leanaí & do dhaoine óga:

- tobac a chaitheamh ar áitreabh a dtugann Foras na Gaeilge maoiniú nó tacaíocht dó, nó le linn dóibh bheith ag déanamh ionadaíochta thar ceann Fhoras na Gaeilge;
- alcól de chineál ar bith a chaitheamh ar áitreabh a dtugann Foras na Gaeilge maoiniú nó tacaíocht dó, nó le linn dóibh bheith ag déanamh ionadaíochta thar ceann Fhoras na Gaeilge;

Tá sé de cheart ag leanaí & daoine óga agus ag daoine fásta:

- a bheith sábháilte agus sona agus iad ag dul don ghníomhaíocht is rogha leo;
- go n-éistfí leo;
- go dtabharfaí meas dóibh agus go bpléifí go cothrom leo;
- príobháideachas a bheith acu;

- taitneamh a bhaint as a ngníomhaíocht i dtimpeallacht chosantach;
- a bheith curtha ar aghaidh i gcomhair cabhair ghairmiúil más gá;
- a bheith cosanta ó mhí-úsáid ó bhaill eile nó ó fhoinsí seachtracha;
- a bheith páirteach ar bhonn cothrom, mar a oireann dá gcumas;
- a bheith i gcomórtas agus fonn a bheith orthu buachan;
- go gcreidfí iad;
- cabhair a iarraidh.

Déileálfaidh an fhoireann le haon oilghníomh nó mí-iompraíocht ghinearálta agus tuairisceofar é don Oifigeach Ainmnithe. Is é a bheidh de thoradh ar mhí-iompraíocht sheasmhach ná díbirt láithreach. Coinneofar tuismitheoirí/caomhnóirí ar an eolas ag gach céim. Is féidir díbirt a achomharc agus is ag an eagraíocht atá sé cinneadh deireanach a dhéanamh.

Is é an tOifigeach Ainmnithe d’Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Seosamh Ó Coinne

Teileafón: (01) 639 8400

Is é an Leas-Oifigeach Ainmnithe d’Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Ciarán Mac Giolla Bhéin

Teileafón: (028) 9089 0970

AGUISÍN 13

CÓD IOMPAIR DO THUISMITHEOIRÍ/CHAOMHNÓIRÍ

Tá Foras na Gaeilge tiomanta go hiomlán do chumhdach leanaí & daoine óga, na foirne agus tuismitheoirí/caomhnóirí uile go léir, agus do chothú a leasa.

Creideann Foras na Gaeilge go bhfuil sé tábhachtach go léireodh an fhoireann agus tuismitheoirí/caomhnóirí a bhfuil baint acu le Foras na Gaeilge meas agus tuiscint i gcónaí do shábháilteacht agus leas daoine eile. Mar sin de, spreagtar tuismitheoirí/caomhnóirí a bheith oscailte i gcónaí agus aon bhuaireamh nó gearán a bheadh acu faoi aon ghné d'Fhoras na Gaeilge a roinnt leis an Oifigeach Ainmnithe.

Is cóir eispéaras dearfach a bheith ag leanaí & daoine óga a fhreastalaíonn ar ghníomhaíochtaí a bhaineann le Foras na Gaeilge, mar ar féidir leo rudaí nua a fhoghlaim i dtimpeallacht shábháilte agus dhearfach.

Mar thuismitheoir/chaomhnóir linbh/duine óig a fhreastalaíonn ar ghníomhaíochtaí le Foras na Gaeilge nó a dtugann Foras na Gaeilge tacaíocht dóibh, táthar ag súil leis uait go gcloífidh tú leis an gCód Iompair seo a leanas.

Táthar ag dréim leis ó thuismitheoirí/chaomhnóirí:

- a leanbh/nduine óg a atreisiú go dearfach agus spéis a léiriú san ghníomhaíocht is rogha leis/léi; tacaíocht a thabhairt do rannpháirtíocht a linbh/nduine óig agus cabhrú leis/léi sult a bhaint as a ngníomhaíocht;
- gan a leanbh/nduine óg a chur faoi bhrú gníomhaíochtaí a dhéanamh nach mian leo;
- an Fhoirm um Shláinte agus Shábháilteacht a bhaineann le rannpháirtíocht a linbh/nduine óig i ngníomhaíochtaí a dtugann Foras na Gaeilge maoiniú nó tacaíocht dóibh a chomhlánú agus a chur ar ais (féach foirm toilithe do thuismitheoirí);
- an leanbh/duine óg a fhágáil ag gníomhaíochtaí agus a thógáil ó ghníomhaíochtaí go poncúil;
- a chinntiú go bhfuil a leanbh/nduine óg feistithe mar is ceart agus go cuí i gcomhair na haimsire;
- aon fhadhb shláinte a bhaineann leis an leanbh/duine óg a shonrú ar an bhfoirm toilithe. Is cóir aon athrú sa leanbh/duine óg a thuairisciú don fhoireann roimh ghníomhaíochtaí;
- a chur in iúl don fhoireann sula n-imíonn siad tar éis an leanbh/duine óg a fhágáil ag gníomhaíocht má bhíonn an leanbh/duine óg le tógáil go luath;
- a leanbh/nduine óg a spreagadh chun cloí leis na rialacha agus a mhúineadh dóibh nach féidir leo ach a ndícheall a dhéanamh;

- dea-eiseamláir a thabhairt trí chothrom na Féinne a aithint agus ardchaighdeán ó chách a mholadh;
- a n-iompraíocht féin a bheith go freagrach, gan náire a tharraingt ar a leanbh/nduine óg;
- teanga cheart chuí a úsáid i gcónaí;
- leanaí & daoine óga a spreagadh agus a threorú chun freagracht a ghlacadh as a n-iompraíocht féin;
- buíochas agus tacaíocht a léiriú don fhoireann;
- a dheimhniú go bhfuil a leanbh/nduine óg poncúil;
- a bheith réadúil agus tacúil;
- éadaí agus trealamh chearta de réir gníomhaíochtaí a chur ar fáil dá leanbh/nduine óg;
- a chinntiú go gcomhlíontar riachtanais sláinteachais agus chothaithe a linbh/nduine óg;
- aitheantas a thabhairt do thábhacht agus do ról fhoireann Fhoras na Gaeilge a chuireann a gcuid ama ar fáil lena chinntiú go bhfuil leanaí/daoine óga rannpháirteach sna gníomhaíochtaí.

Tá sé de cheart ag Tuismitheoirí/Caomhnóirí:

- a fhios a bheith acu go bhfuil a leanbh/nduine óg sábháilte;
- a bheith curtha ar an eolas faoi fhadhbanna nó faoi bhuartha a bhaineann lena leanbh/nduine óg;
- a bheith curtha ar an eolas má ghortaítear a leanbh/nduine óg;
- go n-iarrfaí a gcead i gcomhair ceisteanna amhail turais, grianghrafadóireacht, na meáin etc.;
- a bheith páirteach i gcinntí a dhéantar laistigh d'Fhoras na Gaeilge;
- gearán a dhéanamh má bhíonn buartha acu;

Déileálfaidh Foras na Gaeilge le haon oilghníomh nó sárú ar an gcód iompair seo láithreach. D'fhéadfadh sé gurb é an gníomh deiridh má leanann tuismitheoir/caomhnóir ag sárú an chóid iompair ná go n-iarrfaidh Foras na Gaeilge, ar an drochuair, ar an leanbh/duine imeacht ó na himeachtaí a dtugann Foras na Gaeilge maoiniú nó tacaíocht dóibh.

Is é an tOifigeach Ainmnithe d'Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Seosamh Ó Coinne

Teileafón: (01) 639 8400

Is é an Leas-Oifigeach Ainmnithe d'Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Ciarán Mac Giolla Bhéin

Teileafón: (028) 9089 0970

AGUISÍN 14

TREOIRLÍNTE AR LEANAÍ & AR DHAOINE ÓGA A CHUMHDACH AGUS IAD AR LÁITHREÁIN LÍONRAITHE SHÓISIALTA AGUS AR MHEÁIN SHÓISIALTA

Tá meáin shóisialta idirghníomhacha tar éis réabhlóid a chur i gcrích sa bhealach a ndéanann daoine teagmháil agus caidreamh. Tá tóir ag méadú ar Facebook, Twitter, blaganna, teachtaireachtaí meandracha agus suíomhanna malartaithe grianghraf agus físeán, agus cuireann siad deis teagmhála ar fáil do leanaí & do dhaoine óga.

Ina ainneoin sin, áfach, tugann úsáid láithreáin líonraithe shóisialta rioscaí féideartha isteach maidir le cumhdach leanaí & daoine óga.

CAD IAD NA RIOSCAÍ FÉIDEARtha A BHAINNEANN LE LEANAÍ & DAOINE ÓGA A ÚSÁIDEANN LÁITHREÁIN LÍONRAITHE SHÓISIALTA AGUS SEIRBHÍSÍ IDIRGHNÍOMHACHA EILE?

Le teicneolaíocht atá ag teacht chun cinn bíonn i gcónaí féidearthacht na mí-úsáide ann. Ar rioscaí a bhaineann le seirbhísí idirghníomhacha úsáideora áirítear: cibearbhulaíocht, grúmaeireacht agus mí-úsáid fhéideartha ag creachadóirí ar líne, agus ábhar míchuí a bheith le feiceáil, ar a n-áirítear féindochar, ábhar ciníoch agus fuatha, agus pornagrafaíocht do dhaoine fásta.

Leagann an *Byron Review* amach na rioscaí atá san Idirlíon do leanaí & do dhaoine óga agus léirítear iad sa ghreille seo thíos⁷.

Ábhar Tráchtála (leanbh mar fhaighteoir)	Fógraí Turscar Urraíocht Eolas Pearsanta	Ionsaitheach ábhar gráiniúil	Gnéasach Ábhar gnéasach pornagrafach nó gan iarraidh	Luachanna Claontacht Eolas Míthreorach Ciníoch
Teagmháil (leanbh mar rannpháirtí)	Rianú Eolas pearsanta a bhailiú	A bheith faoi bhulaíocht, leatrom nó stalcaireacht	Bualadh le strainséirí A bheith faoi ghrúmaeireacht	Féindochar Áitimh gan iarraidh
Iompraíocht (leanbh mar ghníomhaí)	Íoslódáil neamhdhleathach Bradaíl Cearrbhachas Camscéimeanna airgeadais Sceimhlitheoireacht	Bulaíocht nó ciapadh ar dhuine eile	Ábhar mí-oiriúnach a chruthú agus a uaslódáil	Eolas/comhairle mhíthreorach a chur ar fáil

⁶ Rinneadh athbhreithniú neamhspleách le linn 2008 ar na rioscaí atá roimh leanaí agus roimh dhaoine óga ar an Idirlíon agus i bhfíschluichí agus tá an *UK Council* curtha ar bun ag rialtas an RA chun moltaí an *Safer Children in a Digital World: the Report of the Byron Review*". Féach www.dcsf.gov.uk/byronreview/2007

Baineann an chuid is mó de leanaí & daoine óga úsáid as an Idirlíon ar bhealach dearfach ach in amanna bíonn iompar ar bun acu a fhéadfaidh iad a chur i mbaol. Ní gá go n-éiríonn cuid de na rioscaí ón teicneolaíocht féin ach is de bharr iompraíochtaí as líne a shíntear isteach sa saol ar líne iad, agus a mhalairt. Ar na rioscaí féideartha féadfar go n-áireofar a leanas, ach féadfar níos mó a bheith i gceist:

- bulaíocht ag piaraí agus daoine a mheasann siad a bheith mar ‘chairde’;
- eolas pearsanta a phostáil ar féidir leas a bhaint as chun leanbh/duine óg a aithint agus a aimsiú as líne;
- grúmaeireacht ghnéasach, mealladh, dúshaothrú agus teagmháil le strainséirí le haghaidh mí-úsáide ;
- ábhar míchuí agus/nó mídhleathach a fheiceáil;
- a bheith páirteach i ndéanamh nó i ndáileadh ábhar mídhleathach nó míchuí;
- goid eolas pearsanta;
- teacht ar eolas agus ar chaidreamh le daoine eile a spreagann féindochar;
- ábhar ciníoch nó fuatha a fheiceáil;
- spreagadh iompraíocht fhoréigneach, amhail ‘happy slapping’, is é sin físeán a dhéanamh d’ionsaí foréigneach agus é a fhoilsiú;
- a mhór a dhéanamh de ghníomhaíochtaí amhail caitheamh drugaí nó ró-ól;
- dochar fisiciúil do leanaí/dhaoine óga le linn ábhar físeáin a dhéanamh, amhail éachtaí a achtú agus aithris a dhéanamh orthu agus gníomhaíochtaí a mbaineann rioscaí leo;
- an baile a fhágáil agus rith ar shiúl de bharr teagmhálacha déanta ar líne.

TÁSCAIRÍ FÉIDEARtha AR GHRÚMAEIREACHT AR LÍNE AGUS AR DHÚSHAOTHRÚ GNÉASACH AR LEANAÍ & AR DHAOINE ÓGA

Tá buairt ann freisin go bhféadfaidh úsáid láithreáin líonraithe shóisialta cur le féidearthacht an dúshaothraithe ghnéasaigh ar leanaí & ar dhaoine óga. Ar dhúshaothrú féadfar go n-áireofar ábhar díobhálach a bheith le feiceáil (ar a n-áirítear pornagrafaíocht do dhaoine fásta agus íomhánna mídhleathacha de mhí-úsáid leanaí), agus spreagadh do leanaí/daoine óga ábhar nó íomhánna míchuí díobh féin a phostáil. Bhí roinnt cásanna ann freisin inar úsáid daoine fásta seirbhísí líonraithe shóisialta agus caidreamh úsáideoirí mar mhodh chun leanaí & daoine óga a ghrúmaeil le haghaidh mí-úsáid ghnéasach. Ar theicnící grúmaeireachta ar líne áirítear:

- sonraí pearsanta a bhailiú, amhail aois, ainm, seoladh, uimhir ghuthán póca, ainm scoile agus grianghraif;

- coinní le réaltaí nó ceiliúráin a ghealladh nó tairiscintí earraí;
- ticéid shaora i gcomhair ócáidí spóirt nó ceoil a thairiscint;
- bronntanais ábhartha a thairiscint, ar a n-áirítear cluichí leictreonacha, ceol nó bogearraí;
- leanaí/daoine óga a íoc le iad féin a thaispeáint lomnacht agus le gníomhaíochta gnéasacha a dhéanamh;
- iompraíocht bulaíochta agus imeaglaithe, amhail bagairt go sceithfear ar an leanbh/duine óg trí theagmháil a dhéanamh lena dtuismitheoirí/gcaomhnóirí le cur in iúl dóibh faoi chumarsáid nó phostáil a linbh/nduine óig ar láithreán líonraithe shóisialta, agus/nó a rá leo gurb eol dóibh cá bhfuil an leanbh/duine óg ina chónaí, cá n-imríonn sé spórt nó cá dtéann sé ar scoil;
- ceisteanna le téama gnéasach a chur, amhail ‘An bhfuil buachaill agat?’ nó ‘An maighdean thú?’;
- Iarraidh bualadh le leanaí & daoine as líne;
- íomhánna a bhfuil téama gnéasach leo a chur chuig leanbh/duine óg, a léiríonn ábhar do dhaoine fásta nó mí-úsáid leanaí & daoine óga eile;
- ligean orthu gur mionaoiseach iad nó aitheantas bréagach a úsáid ar láithreán líonraithe shóisialta chun leanbh/duine óg a mheabhlú;
- suíomhanna scoile nó caitheamh aimsire a úsáid chun eolas a bhailiú faoi spéiseanna linbh/duine óig agus na rudaí a thaitníonn agus nach dtaitníonn leis. Socraíonn an chuid is mó de láithreáin líonraithe shóisialta leathanach Gréasáin/próifíl linbh/duine óig ar phríobháideach mar réamhshocrú chun an riosca go roinnfear eolas pearsanta i limistéar poiblí den láithreán a laghdú.

BUARTHA FAOI MHÍ-ÚSÁID FHÉIDEARTHA AR LÍNE A THUAIRISCIÚ

Is cóir gach ball den fhoireann a bheith eolach ar nósanna imeachta Fhoras na Gaeilge um thuairisciú. Tá sé tábhachtach tagairt d’Oifigeach Ainmnithe Fhoras na Gaeilge.

Má tá leanbh/duine óg i gcontúirt láithreach cuir glaoch i gcónaí ar 999 i gcomhair cabhrach ón bpéas/nGarda.

Tá sé tábhachtach athbhreithniú a dhéanamh ar pholasaithe reatha um chumhdach leanaí le cinntiú go dtugann siad faoi shaincheisteanna um chumhdach leanaí ar líne, ar a n-áirítear na rioscaí féideartha do leanaí & daoine óga ar líne, dúshaothrú gnéasach, grúmaeireacht ar líne agus cíbear-bhulaíocht.

AGUISÍN 15

Treoir ar mheáin shóisialta a úsáid do dhaoine a oibríonn le daoine óga

Gnáthchuid de shaol an uile lae is ea iad na meáin shóisialta agus suíomhanna gréasáin líonraithe. Tá a lán daoine cláraithe ar shuíomhanna líonraithe mar Facebook, Youtube, Instagram, Myspace agus Twitter, etc. Tugann na meáin shóisialta deiseanna ar leith d'eagraíochtaí spóirt teagmháil, nasc agus caidrimh ar leith a dhéanamh le daoine i modh cruthaitheach, dinimiciúil ina bhfuil úsáideoirí ina rannpháirtithe gníomhacha. Is féidir eolas faoi ócáid nó faoi fheachtas a scaipeadh go mear i measc lucht tacaíochta i bpobail ar líne. Ach ní mór dúinn bheith eolach go bhféadfaidh na suíomhanna seo bheith mar fhóram diúltach ina bhfuil gearáin agus cúlchaint agus ní mór aire a thabhairt **nach** sáraítear Cód Iompraíochta do chlub/d'eagraíochta nó an *Data Protection Act* 1998.

Na rioscaí

Leis na cineálacha teicneolaíochta go léir atá ag teacht chun cinn tá an fhéidearthacht ann go dtarlódh mí-úsáid. I measc rioscaí a bhaineann le seirbhísí idirghníomhacha d'úsáideoirí tá: cibearbhulaíocht, mealltóireacht agus mí-úsáid fhéideartha, goid aitheantais, agus i measc ábhair mhí-oiriúnacha arbh fhéidir a fheiceáil tá ábhar a bhaineann le féinchochar, ábhar ciníoch, ábhar fuatha agus pornagrafaíocht a bhaineann le daoine fásta. Leagann Athbhreithniú Byron amach na rioscaí do pháistí a bhaineann leis an Idirlíon. Tá siad le feiceáil sa tábla seo thíos.

	Trádáil	Ionsaitheacht	Cúrsaí gnéis	Luachanna
Ábhar (páiste mar fhaighteoir)	Fógraí Turscar Urraíocht Eolas pearsanta	Ábhar foréigneach/fuatha	Pornagrafaíocht nó ábhar gnéasach nach n-iarrtar	Claonadh Ciníoch Eolas míthreorach
Teagmháil (páiste mar rannpháirtí)	Rianú Eolas pearsanta a bhailiú	Bulaíocht, ciapadh nó stalcaireacht a fhulaingt	Bualadh le strainséirí Mealltóireacht ar pháiste	Féinchochar Daoine ag áiteamh, gan iarraidh, ar pháiste
Iompraíocht (páiste mar ghníomhaí)	Íoslódáil mhídhleathach Bradaíl Cearrbhachas Sceamáileacha Sceimhlitheoireacht	Bulaíocht nó ciapadh ar dhuine eile	Gnéastéacsáil - Ábhar míchuí a chruthú agus a uaslódáil	Eolas/comhairle atá míthreorach a chur ar fáil

Mar gheall ar na cumais a bhaineann le seirbhísí líonraithe sóisialta féadfaidh níos mó féidearthachta a bhaineann le dúshaothrú páistí agus daoine óga a bheith ann. Bhí roinnt cásanna ann a ndearnadh tuairisciú mór orthu inar úsáid daoine fásta

líonrú sóisialta agus seirbhísí idirghníomhacha eile mar mhodh le páistí agus daoine óga a mhealladh i gcomhair mí-úsáid ghnéasach. I measc teicníochtaí mealltóireachta ar líne tá;

- sonraí pearsanta a bhailiú, mar aois, ainm, seoladh, uimhir fóin phóca, ainm scoile agus grianghraif,
- cruinnithe a ghealladh le mórphearsaí spóirt nó daoine clúiteacha nó marsantacht a thairiscint;
- ticéid ar shaorchonradh chuig ócáidí spóirt nó ceoil a thairiscint,
- fíorbhronntanais a thairiscint, lena n-áirítear cluichí leictreonacha, ceol nó bogearraí,
- daoine óga a íoc le hiad féin a nochtadh agus gníomhartha gnéasacha a dhéanamh,
- bulaíocht agus iompraíocht imeaglaithe, sceitheadh ar an pháiste, mar shampla, trí theagmháil a dhéanamh lena dtuismitheoirí le hinsint dóibh faoi chomhfhreagras nó faoi phostálacha a bpáiste ar shuíomh líonraithe sóisialta, agus/nó a rá go bhfuil a fhios acu cá bhfuil an páiste ina chónaí, a mbíonn sé ag imirt spóirt nó a dtéann sé ar scoil,
- ceisteanna a chur a bhaineann le gnéas, leithéid ‘An bhfuil stócach agat?’ nó ‘An maighdean thú?’,
- iarraidh ar pháistí agus ar dhaoine óga bualadh leo as líne,
- íomhánna a bhaineann le gnéas a chur chuig páiste, a léiríonn ábhar do dhaoine fásta nó mí-úsáid páistí eile,
- ligean orthu gur mionaoiseach iad nó féiniúlacht bhréagach a úsáid ar shuíomh líonraithe sóisialta le bob a bhualadh ar pháiste, nó
- suíomhanna a bhaineann le caithimh aimsire (spóirt san áireamh) le faisnéis a bhailiú faoi spéiseanna páiste agus faoi na rudaí is maith agus nach maith leis a bhailiú. Déanann an chuid is mó suíomhanna líonraithe leathanach gréasáin/próifíl páiste príobháideach mar réamhshocrú leis an riosa go roinnfí eolas pearsanta i limistéar poiblí den suíomh a laghdú.

Rialacha éasca le cuimhneamh:

Má tá a bpróifíl phearsanta féin ag duine ar shuíomh gréasáin a bhaineann le meáin shóisialta, ba chóir dóibh a chinntiú nach féidir le haon duine eile rochtain a fháil ar aon ábhar, meáin nó faisnéis ón bpróifíl sin:

- a) nach bhfuil siad sásta go mbeadh rochtain ag daoine eile air; agus/nó
- b) a chuirfeadh isteach ar a stádas mar chóitseálaí spóirt/shaorálaí a dhéanann ionadaíocht ar son a n-eagraíochta/gclub.

Mar bhunriail, mura bhfuil tú sásta go bhfeicfidh daoine eile tráchtairachtaí, meáin nó faisnéis áirithe, **ná postáil** iad ar shuíomh fóraim phoiblí. Nuair atá tú ag úsáid suíomhanna meán sóisialta is cóir a leanas a chur san áireamh:

- Do shocruithe príobháideachais a athrú ar an bpróifíl ionas nach bhfeicfidh aon duine do thráchtairachtaí ach daoine atá glactha agat mar chairde. Is cóir do dhaoine a leathanach a ghlasáil ar dhaoine nach cairde iad.
- Athbhreithnigh na daoine atá ar an liosta cairde ar do phróifíl phearsanta. De ghnáth níor cheart duit glacadh le hiarratais chairdis mura bhfuil aithne agat go fíor ar an duine nó na daoine atá i gceist.
- Bí cinnte go bhfuil séantóirí ar bhlaganna pearsanta a mhíniú go bhfuil na tuairimí a léirítear pearsanta agus nach bhfuil siad ionadaíoch ar chlub nó ar spórt ar leith.

- Cinntigh go bhfuil faisnéis a fhoilsítear ar shuíomhanna meán sóisialta ag cloí le cód iompraíochta an chlub nó na heagraíochta.
- Bí airdeallach ar an dóigh ar féidir d'iompar a cheapadh via íomhánna, postálacha nó tráchtairachtaí.
- Freagairt don bhulaíocht ar líne - ba cheart plé lena ndeirtear ar líne amhail is go ndeirtear san fhíorshaol é.
- Níor cheart do dhaoine a bhfuil údarás acu daoine faoi 18 a chóitseálann siad a bheith mar chairde acu agus ná déan tráchtairacht ar imreoirí ar leith atá á gcóitseáil agat trí do leathanach pearsanta.

Prionsabail

- Má tá tú ag déanamh ionadaíochta thar ceann do chlub go hoifigiúil, tá sé tábhachtach go gcuireann do chuid postálacha an meon dearfach céanna in iúl agus a dhéanfadh do chlub/spóirt ina chomhfhreagras go léir. Bí measúil ar gach duine, cine, creideamh agus cultúr. Ní hamháin go dtarraingíonn an bealach a n-iompraíonn tú thú féin ar líne aird ort féin - tarraingíonn sé aird go díreach ar do spóirt/chlub.
- Nuair a easaontaíonn tú le tuairimí daoine eile, coinnigh é cuí agus béasach. Má tá tú i ndálaí a d'fhéadfadh éirí teasaí, ná bí cosantach nó ná scoir den chomhrá go tobann. Tá sé tábhachtach freisin gan freagra a thabhairt nuair atá tú tógtha, ar bhealach a chuirfeadh aiféala ort ar ball. Tá cead agat comhairle a lorg nó scor den chomhrá ar bhealach béasach a thabhaíonn dea-chlú ort agus ar do spóirt/chlub.

Le tuilleadh eolas ar na meáin shóisialta mar a bhaineann le cumhdach páistí, déan teagmháil, le do thoil, le heagras rialaithe do spóirt nó téigh chuig acmhainní ar líne CPSU.

<https://thecpsu.org.uk/resource-library/?topic=1104>

D'fhéadfadh sé gur mhaith leat dul chuig an gcomhairle ar an suíomh Safer Network http://www.safenetwork.org.uk/help_and_advice/pages/using_social_media.aspx

TREOIRLÍNTE AR THEACHTAIREACHTAÍ TÉACS AGUS R-PHOIST

TEACHTAIREACHTAÍ TÉACS

Tá teachtaireachtaí téacs ar na modhanna is díri cumarsáid nó bíonn guthán póca ar iompar ag formhór daoine óga i dtólamh, ach i measc na rioscaí do leanaí & do dhaoine óga a bhaineann le teachtaireachtaí téacs tá:

- rochtain mhíchuí ar shonraí pearsanta, úsáid sonraí pearsanta nó comhroinnt sonraí pearsanta (e.g. ainmneacha, uimhreacha guthán póca);
- teagmháil gan iarraidh le leanaí & daoine óga ag daoine fásta a bhfuil drochrún acu;
- téacsbhulaíocht ag piaraí;
- ábhair mhaslacha nó mhíchuí ar bhealaí eile a bheith curtha chucu;
- grúmaeireacht le haghaidh mí-úsáide;
- teagmháil dhíreach agus mí-úsáid iarbhír.

Do dhaoine fásta áirítear a leanas ar na rioscaí:

- míchiall a bhaint as a gcumarsáid le daoine óga;
- fiosrúchán féideartha (go himheánach nó ag údarais reachtúla);
- gníomh smachta féideartha.

Tuigeann an Foras na Gaeilge gurb ann do na rioscaí seo agus gur chóir bearta éifeachtacha sábháilteachta a bheith i bhfeidhm chun leanaí & daoine óga a chumhdach agus an riosca d'Fhoras na Gaeilge a íoslaghdú.

Méadaíonn úsáid teachtaireachtaí téacsanna le cumarsáid a dhéanamh le leanaí & daoine óga aonaracha an baol don duine óg agus don fhoireann araon. Mar sin níor cheart d'eagraíocht a shocrú teachtaireachtaí téacs a úsáid gan plé inmheánach agus comhaontú scríofa. Cinnteoidh sé seo gur féidir ionchais agus riachtanais na heagraíochta i leith cumhdach leanaí a shoiléiriú.

Bun-treoirínite i gcomhair teachtaireachtaí téacs is ea a leanas:

- is cóir d'eagraíochtaí céimeanna a ghlacadh chun a aithint cá bhfuil/cathain atá teachtaireachtaí téacs riachtanach le cumarsáid a dhéanamh le leanaí & daoine óga agus nósanna imeachta a fhorbairt a fhóirfidh do riachtanais gach eagraíochta;
- ní cóir teachtaireachtaí téacs ón fhoireann a dhéanamh ar leithligh. Is cóir plé agus comhaontú/nósanna imeachta scríofa a bheith ann;

- is cóir cóip de gach teachtaireacht a chur chuig an Oifigeach Ainmnithe laistigh den eagraíocht a fhéadfaidh a chinntiú go bhfuil gach teachtaireacht á húsáid go cuí;
- ní mór toiliú tuismitheora a fháil sula gcuirtear teachtaireachtaí téacs chuig aon leanbh/duine óg. Ní mó an rogha a thabhairt do thuismitheoirí/chaomhnóirí a bheith cóipeáilte isteach in aon teachtaireacht téacs a fhéadfaidh a bheith curtha chuig a leanbh/nduine óg;
- is cóir eolas a thabhairt do leanaí & do dhaoine óga, do thuismitheoirí/chaomhnóirí agus don fhoireann maidir le conas aon bhuairt a bhaineann le teachtaireachtaí téacs míchuí a thuairisciú i gcomhréir le polasaí na heagraíochta um chumhdach leanaí;
- is cóir gach uimhir ghuthán póca a bheith curtha i dtaisce i gcaibinéad slán faoi ghlas nó ar chóras leictreonach faoi chosaint pasfhocail a bhfuil rochtain air ag na baill foirne chuí atá ag teastáil chun téacs a chur chuig an leanbh/duine óg;
- is cóir d'ábhar téacsanna a bheith bainteach le gnó/ngníomhaíocht na heagraíochta amháin;
- ní cóir riamh go mbeadh aon teanga mhaslach, spídiúil nó mhíchuí i dteachtaireachtaí téacs agus ní mór cúram a ghlacadh aon róchairdeas nó aon teanga a bhféadfaí míchiall nó mímhíniú a bhaint as a sheachaint;
- ní cóir leanaí & daoine óga a spreagadh le téacsáil ar ais. Is fearr é a úsáid mar bhealach cumarsáide aontreoch. is cóir a chur in iúl do leanaí & daoine óga má thograíonn siad nó más gá dóibh téacs a chur chuig ionadaí na heagraíochta gur chóir dóibh a chinntiú go mbaineann ábhar na dteachtaireachtaí le nithe a bhaineann leis an ngnó/ngníomhaíocht amháin agus nach mór dóibh cóipeáil chuig a dtuismitheoirí/gcaomhnóirí i gcónaí;
- is cóir an deis a thabhairt do gach leanbh & duine óg tarraingt siar ó bheith ag fáil aon teachtaireachtaí téacs eile;
- breathnófar ar pholasaithe um chumhdach leanaí agus nósanna imeachta smachta a thionscnamh má tharlaíonn aon sárú ar an treoirlíne seo, ar a n-áireofar comhairliúchán le, nó atreorú chuig, eagraíochtaí reachtúla má thagann aon chomhartha de ghníomhaíocht mhídhleathach (e.g. grúmaeireacht le haghaidh mí-úsáide) chun solais.

RÍOMHPHOST

Tá fonn mór ar chuid mhór eagraíochtaí an ríomhphost a úsáid chun cabhrú le rochtain a mhéadú ar a n-eagraíocht.

Ar na rioscaí maidir le cumhdach leanaí a bhaineann le ríomhphost do leanaí & daoine óga tá:

- rochtain mhíchuí ar shonraí pearsanta, úsáid sonraí pearsanta nó comhroinnt sonraí pearsanta (e.g. ainmneacha, uimhreacha guthán póca);
- teagmháil gan iarraidh le leanaí & daoine óga ag daoine fásta a bhfuil drochrún acu;
- téacsbhulaíocht ag piaraí;
- ábhair mhaslacha nó mhíchuí ar bhealaí eile a bheith curtha chucu;
- bulaíocht ar líne ag piaraí;
- grúmaeireacht le haghaidh mí-úsáide;
- teagmháil dhíreach agus mí-úsáid iarbhír.

Do dhaoine fásta áirítear a leanas ar na rioscaí:

- míchiall a bhaint as a gcumarsáid le leanaí/daoine óga;
- fiosrúchán féideartha (go hinmheánach nó ag údaráis reachtúla);
- gníomh smachta féideartha.

Bun-treoirínte i gcomhair ríomhphoist is ea a leanas:

- is cóir d'eagraíochtaí céimeanna a ghlacadh chun a aithint cá bhfuil/cathain atá teachtaireachtaí ríomhphost riachtanach le cumarsáid a dhéanamh le leanaí & daoine óga agus nósanna imeachta a fhorbairt a fhóirfidh do riachtanais gach eagraíochta;
- ní cóir ríomhphost ón fhoireann a úsáid ar leithligh. Is cóir plé agus comhaontú/nósanna imeachta scríofa a bheith ann;
- Ní mór é a bheith soiléir i ngach ríomhphost a chuirtear chuig an leanbh/duine óg a fhaigheann é cén eagraíocht a chuir an teachtaireacht, seachas go díreach seoladh eisiúna an ríomhphoist nó ainm duine a thabhairt;
- is cóir cóip de gach ríomhphost a chur chuig an oifigeach ainmnithe laistigh den eagraíocht a fhéadfaidh a chinntiú go bhfuil gach ríomhphost á úsáid go cuí;
- ní mór toiliú tuismitheora a fháil sula gcuirtear teachtaireachtaí ríomhphoist chuig aon leanbh/duine óg. Ní mó an rogha a thabhairt do thuismitheoirí/chaomhnóirí a bheith cóipeálte isteach in aon ríomhphost a fhéadfaidh a bheith curtha chuig a leanbh/nduine óg;
- is cóir eolas a thabhairt do leanaí & do dhaoine óga, do thuismitheoirí/chaomhnóirí agus don fhoireann maidir le conas aon bhuaire a bhaineann le ríomhphoist mhíchuí a thuairisciú i gcomhréir le polasaí na heagraíochta um chumhdach leanaí ;

- is cóir gach seoladh ríomhphoist a bheith curtha i dtaisce i gcaibinéad slán faoi ghlas nó ar chóras leictreonach faoi chosaint pasfhocail a bhfuil rochtain air ag na baill foirne chuí atá ag teastáil chun téacs a chur chuig an leanbh/duine óg;
- is cóir d'ábhar ríomhphost a bheith bainteach le gnó/gníomhaíocht na heagraíochta amháin;
- ní cóir riamh go mbeadh aon teanga mhaslach, spídiúil nó mhíchuí i dteachtaireachtaí ríomhphoist agus ní mór cúram a ghlacadh aon róchairdeas nó aon teanga a bhféadfaí míchiall nó mímhíniú a bhaint aisti a sheachaint;
- ní cóir leanaí & daoine óga a spreagadh le ríomhphost a chur ar ais. Is fearr é a úsáid mar bhealach cumarsáide aontreoch. is cóir a chur in iúl do leanaí & do dhaoine óga má thograíonn siad nó más gá dóibh ríomhphost a chur chuig ionadaí na heagraíochta gur chóir dóibh a chinntiú go mbaineann ábhar na dteachtaireachtaí le nithe a bhaineann leis an ngnó/ngníomhaíocht amháin agus nach mór dóibh cóipeáil chuig a dtuisimitheoirí/gcaomhnóirí i gcónaí;
- is cóir an deis a thabhairt do gach leanbh & duine óg tarraingt siar ó bheith ag fáil aon teachtaireachtaí ríomhphoist eile;
- breathnófar ar pholasaithe um chumhdach leanaí agus nósanna imeachta smachta a thionscnamh má tharlaíonn aon sárú ar an treoirlíne seo, ar a n-áireofar comhairliúchán le, nó atreorú chuig, eagraíochtaí reachtúla má thagann aon chomhartha de ghníomhaíocht mhídhleathach (e.g. grúmaeireacht le haghaidh mí-úsáide) chun solais.

AGUISÍN 17

TEAGMHÁLACHA ÚSÁIDEACHA

17.1 Tuaisceart Éireann: Iontaobhais Sláinte agus Chúraim Shóisialta (*Health and Social Care Trusts (HSCT)*)

HSCT Bhéal Feirste	
Teileafón (atreorú)	028 90507000
Ceantar	Mórcheantar Bhéal Feirste
Tuilleadh Sonraí Teagmhála (i gcomhair cumarsáid leanúnach)	Greater Belfast Gateway Team 414 Bóthar Ormeau Béal Feirste, BT7 3HY
	
Suíomh Gréasáin	http://www.belfasttrust.hscni.net/
Seirbhís Éigeandála iar-ama (tar éis 5pm gach tráthnóna agus ag an deireadh seachtaine, agus laethanta saoire poiblí/bainc)	028 90565444

HSCT an Oirdheiscirt			
Teileafón (atreorú)	03001000300		
Ceantair	Lios na gCearrbhach, Dún Muirígh, Maigh Rath, Cromghlinn, Beannchar, Baile Nua na hArda, an Aird, an Comar, Dún Pádraig, an Caisleán Nua agus Baile na hInse		
Tuilleadh Sonraí Teagmhála (i gcomhair cumarsáid leanúnach)	Greater Lisburn Gateway Team Stewartstown Road Health Centre 212 Bóthar Bhaile an Stíobhaird Dún Muirígh Béal Feirste, BT17 0FG Teil: 028 90602705 Facs: 028 90629827	North Down Gateway Team Sráid Shéamuis Baile Nua na hArda, BT23 4EP Teil: 028 91818518 Facs: 028 90564830	Down Gateway Team Children's Services 81 Sráid an Mhargaidh Dún Pádraig, BT30 6LZ Teil: 028 44613511 Facs: 028 44615734
			
Suíomh Gréasáin	http://www.setrust.hscni.net/		
Seirbhís Éigeandála iar-	028 90565444		

ama (tar éis 5pm gach tráthnóna agus ag an deireadh seachtaine, agus laethanta saoire poiblí/bainc)				
HSCT an Tuaiscirt				
Teileafón (atreorú)	03001234333			
Ceantair	Aontroim, Carraig Fhearghais, Baile na Mainistreach, Latharna, an Baile Meánach, an Chorr Chríochach, Machaire Fíolta, Baile an Chaistil, Baile Monaidh, Port Rois agus Cúil Raithin			
Tuilleadh Sonraí Teagmhála (i gcomhair cumarsáid leanúnach) Gateway Services for Children's Social Work 0300 1234 333	<table border="1"> <tr> <td>Central Gateway Team Unit 5A, Toome Business Park Bóthar an tSeanmhullaigh Droichead Thuama BT41 3SF Teil: 028 7965 1020 Facs: 028 7965 1036</td> <td>South Eastern Gateway Team The Beeches 76 Avondale Drive Bealach Cláir, BT39 9DB Teil: 028 93340165 Facs: 028 9334 2531</td> <td>Northern Gateway Team Coleraine Child Care Team 7A Bóthar Charraig Ceasail Cúil Raithin, BT51 3HP Teil: 028 7032 5462 Facs: 028 7035 7614</td> </tr> </table>	Central Gateway Team Unit 5A, Toome Business Park Bóthar an tSeanmhullaigh Droichead Thuama BT41 3SF Teil: 028 7965 1020 Facs: 028 7965 1036	South Eastern Gateway Team The Beeches 76 Avondale Drive Bealach Cláir, BT39 9DB Teil: 028 93340165 Facs: 028 9334 2531	Northern Gateway Team Coleraine Child Care Team 7A Bóthar Charraig Ceasail Cúil Raithin, BT51 3HP Teil: 028 7032 5462 Facs: 028 7035 7614
Central Gateway Team Unit 5A, Toome Business Park Bóthar an tSeanmhullaigh Droichead Thuama BT41 3SF Teil: 028 7965 1020 Facs: 028 7965 1036	South Eastern Gateway Team The Beeches 76 Avondale Drive Bealach Cláir, BT39 9DB Teil: 028 93340165 Facs: 028 9334 2531	Northern Gateway Team Coleraine Child Care Team 7A Bóthar Charraig Ceasail Cúil Raithin, BT51 3HP Teil: 028 7032 5462 Facs: 028 7035 7614		
Suíomh Gréasáin	http://www.northerntrust.hscni.net/			
Seirbhís Éigeandála iar-ama (tar éis 5pm gach tráthnóna agus ag an deireadh seachtaine, agus laethanta saoire poiblí/bainc)	028 94468833			

HSCT an Deiscirt			
Teileafón (atreorú)	08007837745		
Ceantair	Craigavon, Droichead na Banna, Droim Mór, an Lorgain, Port an Dúnáin, Ard Mhic Giolla, Ard Mhacha, Oileán an Ghuail, Dún Geanainn, Baile na Lorgan, Cnoc an Mhargaidh, an Maigh, Tóin re Gaoith, Baile Uí Dhálaigh, an tIúr, an Sruthán, Áth na Long, Rath Fraoileann, an Pointe, Crois Mhic Linnáin, Cill Chaoil, Baile Úr		
Tuilleadh Sonraí Teagmhála (i gcomhair cumarsáid leanúnach) Gateway Service for Children's Social Work 0800 783 7745	Craigavon/Banbridge Gateway Team Brownlow H&SS Centre 1 Legahory Centre Craigavon, BT65 5BE Teil: 028 38343011 Facs: 028 38324366	Newry/Mourne Gateway Team Dromalane House Bóthar an Druma Leathain An tIúr, BT35 8AP Teil: 028 30825000 Rogha	Armagh /Dungannon Gateway Team E Floor South Tyrone Hospital Bóthar Charrlainne Dún Geanainn, BT71 4AU Teil: 028 87713506

		1 Facs: 028 30825016	Facs: 028 87713671
Suíomh Gréasáin	http://www.southerntrust.hscni.net/		
Seirbhís Éigeandála iar-ama (tar éis 5pm gach tráthnóna agus ag an deireadh seachtaine, agus laethanta saoire poiblí/bainc)	028 38334444		
HSCT an Iarthair			
Teileafón (atreorú)	028 71314090		
Ceantair	Doire, Léim an Mhadaidh, an Srath Bán, an Ómaigh agus Inis Ceithleann		
Tuilleadh Sonraí Teagmhála (i gcomhair cumarsáid leanúnach)	Derry Gateway Team Whitehill, 106 Irish Street Doire, BT47 2ND Teil: 028 71314090 Facs: 028 71314091	Omagh Gateway Team Tyrone and Fermanagh Hospital 1 Bóthar Dhomhnach an Eich An Ómaigh, BT79 ONS Teil: 028 66344103 Facs: n/bh	Enniskillen Gateway Team 2 Coleshill Road Inis Ceithleann BT747HG Teil: 028 66344103 Facs: n/bh
			
Suíomh Gréasáin	http://www.westerntrust.hscni.net/		
Seirbhís Éigeandála iar-ama (tar éis 5pm gach tráthnóna agus ag an deireadh seachtaine, agus laethanta saoire poiblí/bainc)	028 71345171		

(Arna ullmhú ag Northern Ireland Health & Social Care Trust)

17.2 Tuaisceart Éireann: Eagraíochtaí Neamhreachtúla

EAGRAÍOCHTAÍ DEONACHA

Volunteer Development Agency	
129 Bóthar Ormeau Béal Feirste BT7 1SH	Teil: 028 9023 6100
www.volunteering-ni.org	
Contact Youth Counselling	
1 st Floor Lanyon Building, North Derby Street Béal Feirste BT15 3HL	Teil:028 90 744499
www.contactyouth.org	
Disability Action	
Head Office - Belfast, Portside business Park 189 Airport Road West, Béal Feirste BT3 9ED	Teil: 028 9029 7880
www.disabilityaction.org	
NSPCC	
Northern Ireland Divisional Office Jennymount Business Park, North Derby Street Béal Feirste BT15 3HN	Teil: 028 9035 1135
www.nspcc.org.uk	
NSPCC Child protection Helpline	
	Teil: 0808 800 5000 24 uair sa lá, saorghlao
ChildLine (NI)	
1st Floor, Queens House, 14 Sráid na Banríona Béal Feirste BT1 6ED	Féadann leanaí & daoine óga glaoch saor in aisce ar: 0800 1111
www.childline.org.uk/NI.asp	
Youth Net	
5th Floor, Premier Business Centre 20 Sráid Adelaide Béal Feirste BT2 8GD	Teil: 028 9033 1880
www.youthnetni.org.uk	

Nexus Institute	
Counselling and Advice Service 119 Sráid na hOllscoile Béal Feirste BT7 1HP	Teil: 028 9032 6803
www.nexusinstitute.org	
Rape Crisis & Sexual Abuse Centre (NI)	
29 Sráid Dhún na nGall Béal Feirste BT1 2FG	Cabhairlíne: 028 9032 9002 Líne Riaracháin: 028 90 329001
www.rapecrisisni.com	
Children's Law Centre	
Philip House, 123-137 Sráid Eabhrac Béal Feirste BT15 1AB	Teil: 028 9024 5704 Cabhairlíne do Leanaí & do Dhaoine 0808 8085678
www.childrenslawcentre.org	

COMHAIRLE AGUS EOLAS MAIDIR LE CÉADCHABHAIR

British Red Cross	
12 Heron Road, Sydenham Business Park, Béal Feirste BT3 9LE	Teil: 028 90 735550
www.redcross.org.uk	
St John Ambulance	
Erne, Knockbracken Health Care Park Bóthar Saintfield Béal Feirste BT8 8RA	Teil: 028 9079 9393
www.sja.org.uk	

SUÍOMHANNA FRITHBHULAÍOCHTA

Bullying UK	www.bullying.co.uk
Anti-bullying Alliance	www.anti-bullyingalliance.org.uk

LEANAÍ A CHOSAINT AR LÍNE

Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOP)	www.ceop.gov.uk
Internet Watch Foundation	www.iwf.org.uk
Get Safe Online	www.getsafeonline.org

17.3 Eagraíochtaí Seiceála

TUAISCEART ÉIREANN

Access Northern Ireland	
Brooklyn 65 Knock Road Béal Feirste BT5 6LE	Tel: 028 90259100 Facs: 028 90259186
www.accessni.gov.uk	

POBLACHT NA HÉIREANN

Lár-Aonad Réamhscrúdaithe na nGardaí	
Bóthar an Ráschúrsa Durlas Co. Thiobraid Árann Éire	Tel: +353 (0)504 27300 Fax: +353 (0)504 27373

17.4 Poblacht na hÉireann: Liosta Daoine Teagmhála i gcomhair Eolais agus Comhairle i bhFeidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte

Ainm	Ceantar	Seoladh Teagmhála	Uimhir Theileafóin	Ríomhphost
Brid Burke	<u>FSS an Iarthair</u> Gaillimh	Seirbhísí Pobail, The Anex, Western Area, Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte Bóthar Shéamais Uí Chuirc, Gaillimh	Fón 091 548440 Facs 091 524226 Fón Póca 086 2556103	brid.burke@ mailn.hse.ie
Sandra Claxton	<u>FSS an Iarthair</u> Ros Comáin, Maigh Eo	Seirbhísí Pobal Mhaigh Eo, Ceanncheathrú Mhaigh Eo Seanbhóthar Chathair na Mart, Caisleán an Bharraigh, Co. Mhaigh Eo	Fón 094 90 42579 Facs 094 90 20452 Fón Póca 087 9074668	sandra.claxton @ mailn.hse.ie
Charney Weitzman	<u>FSS Bhaile Átha Cliath, Lár Laighean</u> Longfort, An Iarmhí, Laois, Uíbh Fhailí	An tAonad Cúram Leanaí, Aonad 4 Central Business Park, Tulach Mhór, Co. Uíbh Fhailí	Fón 057 93 57840 Fón Póca	charney.weitz man @mailq.hse.ie
Noreen Herron	<u>FSS an Iarthair</u> Sligeach, Liatroim, Dún na nGall, an Cabhán.	Teach Markievicz, Sráid na Bearice, Sligeach.	Fón 071 91 55181 Facs 091 91 Fón Póca 087 9090480	noreen.herron @ mailb.hse.ie
Maureen Crowley	<u>FSS an Deiscirt</u> Taobh ó thuaidh den Laoi, Taobh ó dheas den Laoi, Iarthar Chorcaí.	Teach Ellis, Páirc Tráchtála Bhaile Uí Mhaoláin, Baile Uí Mhaoláin, Corcaigh.	Fón 021 45 29010 Facs 021 45 29028 Guthán Póca 0879192665	maureen.crowl ey@ mailp.hse.ie
Laura Nee	<u>FSS an Iarthair</u> Tiobraid Árann Thuaidh	Roinn an Bhainisteoir Cúram Leanaí, Sruthán Anna, Bóthar Luimnigh An tAonach, Co. Thiobraid Árann.	Fón 067 38314 Facs 067 38301 Fón Póca 087 7987854	laura.nee@mailh.hse.ie
Jan Godfrey	<u>FSS an Iarthair</u> An Clár	Teach na hAbhann, Bóthar an Ghoirt, Inis, Co. an Chláir.	Fón 065 68 63919 Facs 065 68 63983 Fón Póca 087 61	jan.godfrey@mailh.hse.ie

			84964	
Ann Murray	<u>FSS an Iarthair</u> Luimneach.	87 Sráid Uí Chonaill, Luimneach.	Fón 061 483520 Facs 061 468902 Fón Póca 086 8508353	ann.murray@ mailh.hse.ie
Ann Purcell	<u>FSS an Deiscirt</u> Ceatharlach, Cill Chainnigh, Loch Garman, Port Láirge Tiobraid Árann Theas	Ionad Sláinte, FSS an Oirdheiscirt, Castlehill, Ceatharlach.	Fón 059 91 33797/ 91 36520 Facs 061 36550 Fón Póca 087 7985062	ann.purcell@ maila.hse.ie
Edwina Flavin	<u>FSS Bhaile Átha Cliath, Lár Laighean</u> Cathair Bhaile Átha Cliath Theas, Baile Átha Cliath Thoir Theas, Baile Átha Cliath Thiar, Cill Dara Cill Mhantáin Thiar.	Leanaí & Teaghlaigh, Aonad Oiliúna & Forbartha Aonad 4044, Campas Gnó Iarthar na Cathrach, Teach Sagard, Co. Bhaile Átha Cliath.	Fón 061 4691720 Facs 01 469 1728 Fón Póca 086 3925	edwina.flavin@ mailm.hse.ie
Jan Perrin	<u>FSS Bhaile Átha Cliath, Lár Laighean</u> Cathair Bhaile Átha Cliath Theas, Baile Átha Cliath Thiar Theas, Baile Átha Cliath Thiar, Cill Dara Cill Mhantáin Thiar.	Leanaí & Teaghlaigh, Aonad Oiliúna & Forbartha Aonad 4044, Campas Gnó Iarthar na Cathrach, Teach Sagard, Co. Bhaile Átha Cliath.	Fón 01 4691720 Facs 01 469 1728 Fón Póca 086 3926	jan.perrin@ mailm.hse.ie
Lorraine Egan	<u>FSS Bhaile Átha Cliath, Lár Laighean</u> Baile Átha	Roinn Leanaí, Óige agus Teaghlaigh, FSS, E.C.A. HQ., Bloc B, Lárionad Cathrach, An tSráid Mhór, Bré,	Fón 01 2744273 Facs 061 2744287 Fón Póca 086 3801603	lorraine.egan@ maild.hse.ie

	Cliath Theas, Baile Átha Cliath Thiar Theas, Cill Mhantáin.	Co. Chill Mhantáin.		
Kathryn Morris	<u>FSS Bhaile Átha Cliath, Thoir Thuaidh</u> An Mhí.	An tIonad Fiontraíochta, Bóthar Bhaile Átha Troim, An Uaimh, Co. na Mí.	Fón 046 909 78046 Facs Ní/bh. Fón Póca 087 62 37618 046 909 78046	kathryn.morris @ maile.hse.ie
Deirdre Horan- Martin	<u>FSS Bhaile Átha Cliath, Thoir Thuaidh</u> an Cabhán/Muin eachán	PCCC., Príomhoifig Áitiúil, Rúsaigh Muineachán.	Fón 046 909 30470 Facs Ní/bh. Fón Póca 087 9672724 087 96 72724	deirdrem.hora nmartin @maile.hse.ie
Sheelagh Broderick	<u>FSS an Deiscirt</u>	Teach Ellis Páirc Tráchtála Bhaile Uí Mhaoláin Baile Uí Mhaoláin, Corcaigh.	Fón 021 4529010 Facs 021 4529028 Fón Póca 087 2224829	sheelagh.brod erick @mailp.hse.ie
Margaret Fitzgerald	<u>FSS an Deiscirt</u>	Teach Ellis, Páirc Tráchtála Bhaile Uí Mhaoláin Baile Uí Mhaoláin, Corcaigh.	Fón 021 529010 Facs 021 4529028 Fón Póca 087 9141027	margareta.fitz gerald @mailp.hse.ie

17.5 Poblacht na hÉireann: FSS ar fud an stáit: Liosta Sonraí Teagmhála d'Oibríthe Sóisialta ar Dualgas

FSS Bhaile Átha Cliath, Lár Laighean: Seirbhísí Obair Shóisialta ar Dualgas		
Baile Átha Thiar (Dún Laoghaire)	Clinic Mhuire Sráid Phádraig Dún Laoghaire	Teil: 01 6637300 Facs: 01 2844955
Baile Átha Cliath Thoir Theas,	Ceannaire Foirne Obair Shóisialta ar Dualgas FSS, Vergemount Hall Cluain Sceach Baile Átha Cliath 6	Teil: 01 2680320 / 01 2680333 Facs: 01 2680406
Cill Mhantáin	Foireann an Tuaiscirt (Ceantar Bhré) Ionad Sláinte Bhré, Bloc B, Lárionad na Cathrach,	Teil: 01 2744100 / 01 2744180 Facs: 01 2744136

	Mórshráid, Bré Foireann an Deiscirt (Ceantar Chill Mhantáin/an Inbhir Mhóir) Seafront Office Unit 3 An Cé Thuaidh, Cill Mhantáin	Teil: 0404 60800 Facs: 0404 60888
Cathair Bhaile Átha Cliath Theas	Ceannaire Foirne ar Dualgas FSS Bhaile Cliath Lár Laighean Carnegie Centre 21-25 Sráid an Tiarna Éadbhard Baile Átha Cliath 2	Teil: 01 6486555 Facs: 01 6486702
Baile Átha Cliath Thiar Theas	Ceannaire Foirne ar Dualgas Millbrok Lawns Health Centre St Dominic's Tamhlacht, Baile Átha Cliath 24	Teil: 01 4275000 Facs: 01 4275090
Baile Átha Cliath Thiar	Bridge House Social Work Department Community Services Dublin West Cherry Orchard Hospital Baile Formaid Baile Átha Cliath 10	Teil: 01 6206387 Facs: 01 6206388
Cill Dara, Cill Mhantáin Thiar	Social Work Dept Swan Centre Faiche an Aonaigh An Nás Co. Chill Dara	Teil: 045 882400 Facs: 045 882424
Laois	Social Work Department Child Youth and Family Centre Portlaoise	Teil: 057 86 92567 Facs: 057 86 62535
Uíbh Fháilí	Social Work Department Derry Suite Castle Buildings Sráid na Teamhrach Tulach Mhór, Co. Uíbh Fháilí	Teil: 057 93 70700 Facs: 057 93 70748

Longfort	Social Work Department Tivoli House Bóthar Bhaile Átha Cliath Longfort	Teil: 043 50584 Facs: 043 50798
An Iarmhí	Oibrí Sóisialta ar Dualgas Ionad Sláinte Bhaile Átha Luain Bóthar Chuasáin Baile Átha Luain Co. na Iarmhí	Teil: 090 64 83106 Facs: 090 64 91329
	Oibrí Sóisialta ar Dualgas Child and Family Centre Páirc an Spidéil An Muileann gCearr Co. na Iarmhí	Teil: 044 93 84450 Facs: 044 93 84396

FSS Bhaile Átha Cliath Thoir Thuaidh – Seirbhísí Obair Shóisialta ar Dualgas		
an Cabhán	HSE Community Child & Family Services Crois Dhroim a Lao An Cabhán	Teil: 049 4377305 & 049 4377306 Facs: 049 4377377
Muineachán	An Roinn Obair Shóisialta ar Dualgas Local Health Care Unit Rúscaigh Muineachán	Teil: 047 30426 / 047 30427 Facs: 047 77908
Baile Átha Cliath Thuaidh-Lár	Oifig Obair Shóisialta ar Dualgas 22 Cearnóg Mhuinseo Thoir Baile Átha Cliath 1	Teil: 01 855 6871 Facs: 01 855 0589
	Ballymun Civic Centre (2 nd floor) An tSráid Mhór Baile Munna Baile Átha Cliath 9	Teil: 01 8467235 Facs: 01 8467522
Baile Átha Cliath Thuaidh	Ionad Sláinte na Cúlóige Ascaill Chaisleán na Croma An Chúlóg Baile Átha Cliath 5	Teil: 01 8160314 / 8160373 Facs: 01 8487747
Baile Átha Cliath Thiar Thuaidh	Ionad Sláinte Chnocán an Tobair Fionnghlas Baile Átha Cliath 11	Teil: 01 8567704 Facs: 01 8567702

Lú	Social Work Department Local Health Care Unit Wilton House Plás Mhic an Ghail Dún Dealgan Co. Lú	Teil: 042 9392200 Facs: 042 9392264
An Mhí	Oibrí Sóisialta ar Dualgas 25 Cnoc Uí Bhrú An Uaimh Co. na Mí	Teil: 046 9030616 Facs: 046 9030648

FSS an Deiscirt - Seirbhísí Obair Shóisialta ar Dualgas

Ceatharlach	Duty Social Work Office Ground Floor St Dymphna's Hospital Athy Road Carlow	Tel: 059 9136587 / 059 9136588 Fax: 059 9136502
Cill Chainnigh	Social Work/Child Care Dept Seirbhísí Pobail FSS an Deiscirt Children's Services c/o St. Canice's Hospital Bóthar Bhaile Átha Cliath Cill Chainnigh	Teil: 056 7784532 / 056 7784017 Facs: 056 7784000
Corcaigh - Taobh ó thuaidh den Laoi	Oifig Obair Shóisialta ar Dualgas An Linn Dubh (in aice leis an Ionad Siopadóireachta) An Linn Dubh Corcaigh	Teil: 021 4927000 Facs: 021 4927001 / 021 4927002
Corcaigh - Taobh ó dheas den Laoi	Oibrí Sóisialta ar Dualgas South Lee Social Work Dept. St Finbarr's Hospital Corcaigh.	Teil: 021 4923001 Facs: 021 4312960
Corcaigh	Social Work Department FSS an Deiscirt Seirbhísí Pobal Iarthar Chorcaí Cúil na nGarrán Sciobairín Co. Chorcaí	Teil: 028 40447 Facs: 028 40449
Corcaigh ó Thuaidh	HSE Social Work/Child Protection Offices 134 Plás an Bhainc	Teil: 022 54100 Facs: 022 54150

	Mala Co. Chorcaí	
Ciarraí	Seirbhísí Pobail Chiarraí, Rath Teas Trá Lí Co. Chiarraí Killarney Duty Social Work Department Bóthar San Maighréad Cill Airne Co. Chiarraí	Teil: 066 7195641 / 066 7195642 / 066 7195643 Facs: 066 7195610 Teil: 064 36030 / 064 50700 Facs: 064 70714
Tiobraid Árann Tiobraid Árann Theas	Foireann Obair Shóisialta ar Dualgas Seirbhísí Cúraim Thiobraid Árann Theas An Bóthar Iartharach Cluain Meala, Co. Thiobraid Árann	Teil: 052 77303 Facs: 052 77301
Port Láirge	An tSeirbhís um Obair Shóisialta FSS, Seirbhísí Pobail Phort Láirge Bóthar Chorcaí Port Láirge	Teil: 051 842827 / 051 842841 Facs: 051 842811
Dún Garbháin	An Roinn Obair Shóisialta ar Dualgas Seirbhísí Pobail Dhún Garbháin Oispidéal Naomh Iosaf Dún Garbháin Co. Phort Láirge	Teil: 058 20921 / 058 20906 Facs: 058 44485
Loch Garman Thuaidh	Ionad Sláinte Ghuaire Tailte an Oispidéil Guaire Co. Loch Garman Ionad Sláinte Inis Córthaidh Bóthar Millpark Inis Córthaidh Co. Loch Garman	Teil: 053 21374 / 053 9430100 Facs: 053 9421492 Teil: 053 9233465 / 053 9243700 Facs: 053 9233469

<p>Loch Garman Theas</p>	<p>Ionad Sláinte Ros Mhic Thriúin Ros Mhic Thriúin Co. Loch Garman</p> <p>Roinn Obair Shóisialta ar Dualgas Ospidéal Ely Port an Chalaídh Loch Garman</p>	<p>Teil: 051 421445 Facs: 051 421238</p> <p>Teil: 053 9123522 Ext 201 Facs: 053 9147706</p>
------------------------------	---	---

AGUISÍN 18

RÁITEAS ACHOMAIR UM CHUMHDACH LEANAÍ (DO LEANAÍ/DHAOINE ÓGA AGUS A DTUISMITHEOIRÍ/GCAOMHNÓIRÍ)

(Seo thíos bileog eolais eiseamláireach den chineál ar cheart a thabhairt do leanaí/dhaoine óga a fhreastalaíonn ar eagraíochtaí a bhaineann le Foras na Gaeilge nó a fhaigheann tacaíocht ó Fhoras na Gaeilge. Is cóir an bhileog a chur ar fáil do thuismitheoirí/chaomhnóirí na leanaí agus na ndaoine óga sin freisin lena chinntiú go bhfuil tuiscint acu ar an bpolasaí agus ar an méid is cóir dóibh bheith ag dréim leis ón eagraíocht maidir le sláinte agus sábháilteacht an linbh/duine óig agus maidir lena gcosaint ó dhochar féideartha.)

Mar thuismitheoir/chaomhnóir, féadann tú bheith ag dréim lena leanas ó fhoireann Fhoras na Gaeilge:

- a insint duit cén áit le dul agus cad é le déanamh má bhíonn aon imní nó buairt agat nó ag do leanbh/dhuine óg maidir le mar atáthar ag plé le do leanbh/dhuine óg;
- tú a choinneáil ar an eolas agus do thoiliú a lorg, más cuí, faoi na gníomhaíochtaí agus faoi aon athrú sna socrúithe.

Aithníonn Foras na Gaeilge an gá le sláinte agus sábháilteacht a fhoirne agus a bhall go léir a chinntiú. Tá dualgas ginearálta cúraim ar Fhoras na Gaeilge i leith leanaí & daoine óga atá faoina chúram, agus leathnaítear seo lasmuigh d'áitreabh na seirbhíse (e.g. turais phleanáilte ar shiúl).

Tá Foras na Gaeilge tiomanta do sholáthar seirbhíse atá ar ardchaighdeán a chuireann chun cinn an dea-chleachtas agus a chosnaíonn leanaí & daoine óga ó dhochar. Deimhneoidh Foras chomh maith go bhfuil nósanna imeachta i bhfeidhm chun a chomhaltaí boird, a fhoireann/shaorálaithe, agus an tseirbhís a chosaint ó líomhaintí féideartha.

Tá an polasaí seo infheidhmithe maidir le gach ball foirne a chuireann obair ar fáil thar ceann Fhoras na Gaeilge. Aithnítear, mar sin, nach mór an fhoireann ar fad a bheith eolach ar an bpolasaí más ea go mb'fhéidir go mbeadh siad i dteagmháil le leanaí & daoine óga.

Déanfaidh Foras na Gaeilge dianiarracht sábháilteacht leanaí & daoine óga a chur chun cinn i gcónaí agus timpeallacht shábháilte a chur ar fáil trí chloí go dlúth leis na nósanna imeachta um earcaíocht foirne, agus trí chód cleachtais a chur ar bun a mbeidh ar an bhfoireann go léir glacadh leis.

Deimhneoidh Foras na Gaeilge go dtugtar oiliúint chuí don fhoireann go léir le cur lena n-eolas maidir lena ról féin i dtaca le mí-úsáid leanaí a aithint agus le go rachaidh siad i dtaithe ar an bpolasaí um chumhdach leanaí.

Déanfaidh Foras na Gaeilge dianiarracht leanaí & daoine óga a chumhdach trína leanas:

- glacadh le treoiríníte um chumhdach leanaí trí chóid iompair do chomhaltaí boird, don bhfoireann agus do shaorálaithe;
- eolas faoi chumhdach leanaí agus faoi dhea-chleachtas a roinnt le comhaltaí boird, leis an bhfoireann, le saorálaithe, le leanaí & daoine óga, agus lena tuismitheoirí/gcaomhnóirí;
- na nósanna imeachta i gcomhair earcaíocht agus roghnú foirne a leanúint go cúramach;
- bainistíocht éifeachtach ar an bhfoireann a chur ar fáil trí thacaíocht agus oiliúint;
- oifigeach ainmnithe a cheapadh chun an Polasaí um Chumhdach Leanaí a chur i bhfeidhm agus a chomhordú.

Táimid tiomanta d'athbhreithniú a dhéanamh ar ár bPolasaí um Chumhdach Leanaí agus ar ár nósanna imeachta uair sa bhliain sa chéad bhliain agus, as sin amach, uair amháin gach tríú (3) bliain, ag brath ar athruithe sa reachtaíocht.

Mar leanbh/dhuine óg a fhreastalaíonn ar imeachtaí a dtugann ár n-eagraíocht maoiniú nó tacaíocht dóibh, féadann tú bheith ag dréim leis ó chomhaltaí boird, ón bhfoireann agus ó shaorálaithe:

- go bpléifear leat le meas;
- go dtabharfar meas ar do cheart chun príobháideachais;
- go bpléifear go dáiríre le haon bhuairt a bheadh agat faoi do shábháilteacht féin nó faoi shábháilteacht daoine eile;
- go dtabharfar dúshlán d'aon iompraíocht atá doghlactha agus go dtuairisceofar gach líomhain nó amhras de mhí-úsáid;
- go bpléifear leat go cothrom agus nach léireofar fabharachas do dhaoine eile;
- go gcuirfear ar fáil duit cóip d'achóimre an pholasaí agus na nósanna imeachta um Chumhdach Leanaí.

Mar leanbh/dhuine óg a fhreastalaíonn ar imeachtaí a dtugann ár n-eagraíocht maoiniú nó tacaíocht dóibh, táthar ag dréim leis uait:

- na rialacha a chomhaontaíonn gach duine a choinneáil;
- plé le gach ball foirne laistigh d'Fhoras na Gaeilge le meas;

- aon bhuaire a d'fhéadfadh bheith agat a thuirisciú don Oifigeach Ainmnithe. Féadfaidh tú labhairt freisin le leasoifigeach ainmnithe más dóigh leat go bhfuil sé deacair do bhuartha a phlé leis an bpríomh-Oifigeach Ainmnithe;
- meas a léiriú d'Fhoras na Gaeilge trí theacht chuig imeachtaí in am agus iad a fhágáil in am de réir rialacha na heagraíochta;
- plé le leanaí & daoine óga le meas agus gan teanga ghránna nó iompraíocht bhulaíochta a úsáid.

Is é an tOifigeach Ainmnithe d'Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Seosamh Ó Coinne

Teileafón: (01) 639 8400

Is é an Leas-Oifigeach Ainmnithe d'Fhoras na Gaeilge:

Ainm: Ciarán Mac Giolla Bhéin

Teileafón: (028) 9089 0970

AGUISÍN 19

SAMPLA D'FHOIRM TOILITHE DO THUISMITHEOIRÍ

Comhlánaigh a leanas, le do thoil,
sínigh agus cuir ar ais chuig: _____ faoi: _____

Ainm an Linbh _____ Dáta Breithe _____

Tuismitheoir/Caomhnóir (le freagracht tuismitheora) _____

I dTuaisceart Éireann sainmhíonann an *Children (NI) Order* 1995, Alt 6, toil tuismitheora. Bíonn freagracht tuismitheora ag an máthair nádúrtha i gcónaí. Faigheann an t-athair nádúrtha freagracht tuismitheora má tá sé pósta ar an máthair ag am na breithe nó má phósann sé í ina dhiaidh sin, nó trí chomhaontú a bhfuil dlíodóir mar fhinné air, nó *Parental Responsibility Order* nó, tar éis 15 Aibreán 2002, má chomhchláraíonn siad breith an linbh.

I bPoblacht na hÉireann clúdaíonn an tAcht um Chaomhnóireacht Naíon, 1964 cearta tuismitheoirí chun caomhnóireachta:

- (1) Beidh athair agus máthair naín ina gcaomhnóirí i gcomhpháirt ar an naíon.
- (2) Ar athair naín d'fháil bháis beidh an mháthair, má mhaireann sí, ina caomhnóir ar an naíon, ina haonar nó i gcomhpháirt le haon chaomhnóir a cheap an t-athair nó an chúirt.
- (3) Ar mháthair naín d'fháil bháis, beidh an t-athair, má mhaireann sé, ina chaomhnóir ar an naíon ina aonar nó i gcomhpháirt le haon chaomhnóir a cheap an mháthair nó an chúirt.
- (4) I gcás naín neamhdhlisteanáigh is í máthair an naín a bheidh ina caomhnóir ar an naíon.

Seoladh: _____

_____

_____

Cód poist _____

Teil. (lá) _____ Teil. (oíche) _____

Guthán Póca: _____ Ríomhphost: _____

Dochtúir an Teaghlaigh _____

Uimhir Ghutháin an Dochtúra _____

An bhfuil aon fhadhb shláinte ag do leanbh/dhuine óg nó aon ailléirge air/uirthi ar cóir a chur in iúl don eagraíocht (leigheas reatha san áireamh)? TÁ/NÍL

Tabhair sonraí, le do thoil (i.e. leigheas nach mór a thabhairt, etc.):

Sonraí teagmhála i gcás éigeandála: (Murab ionann agus a bhfuil thuas)

Ainm: _____ **Uimhir Ghutháin:** _____

Gaol leis an leanbh/duine óg: _____

TOILIÚ (Léigh go cúramach le do thoil)

- Aontaím go nglacfaidh mo mhac/iníon páirt in imeachtaí a fhaigheann tacaíocht nó maoiniú ó Fhoras na Gaeilge.
- Deimhním, de réir m'eolais, nach bhfuil aon fhadhb shláinte ag mo mhac/iníon seachas mar a liostaítear thuas.
- Toilím le mo mhac/iníon a bheith ag taisteal ar aon mhodh taistil poiblí, i mionbhus nó i mótarfheithicil atá á thiomáint ag tiománaí aitheanta thar ceann Fhoras na Gaeilge.
- Tuigim nach nglacfaidh Foras na Gaeilge le haon fhreagracht as cailteanas, damáiste nó gortú de thoradh bheith ag freastal ar nó le linn aon imeachtaí a fhaigheann maoiniú nó tacaíocht ó Fhoras na Gaeilge ach amháin más féidir a léiriú gur toradh neamart Fhoras na Gaeilge a leithéid de chailteanas, damáiste nó gortú.

Síniú: _____ (Tuismitheoir/Caomhnóir)

Dáta: _____

TAGAIRTÍ AGUS ADMHÁLACHA

- *ACPC Regional Policy and Procedures*. Aibreán 2005
- *Children (NI) Order* 1995
- *Co operating to Safeguard Children* DHSSPS 2003
- *DHSS – Childcare – ‘Our Duty to Care’*
- *DHSSPS - Protection of Children and Vulnerable Adults (NI) Order* (2003)
- *The Safeguarding Vulnerable Groups (Northern Ireland) Order* 2007
- *Safe Guarding Vulnerable Adults Regional Adult Protection Policy and Procedural Guidance* 2006
- *The Public Interest Disclosure Act (RA)* 1998
- An tAcht um Chúram Leanaí 1991
- *Children First: National Guidelines for the Protection and Welfare of Children*, an Roinn Sláinte agus Leanaí 1999.
- *Ár nDualgas Cúraim* 2002, An Roinn Sláinte agus Leanaí 2002
- *Reachtaíocht Comhionannais i bPoblacht na hÉireann – an tAcht um Chomhionannas Fostaíochta* (1998)
- *Alt 75 den Northern Ireland Act* (1964)

IARTHÉACS 1.1

CÓD IOMPAIR DO CHOMHALTAÍ BOIRD FHORAS NA GAEILGE

Le cur leis seo amach anseo

IARTHÉACS 2.1

POLASÁÍ FHORAS NA GAEILGE UM NOCHTADH SCÉIL

Le cur leis seo amach anseo